

Nekoliko črtic iz mojih mladih let.

(Spisal Matija Torkar.)

(Dalje.)

Profesorji iz stare šole so nas tudi pridno vodili leto in dan k šolarski sv. maši. Ob nedeljah in praznikih smo hodili do retorike (VI.) k božji službi skupno v nunsko, gospodje iz logike in fizike (VII., VIII.) pa v Križansko cerkev. Po petkrat na leto smo opravljali izpoved. Pri božji službi so nas nadzirali dotični profesorji in še zlasti prefekt Rebič, kateri nikdar ni izostal od svete maše.

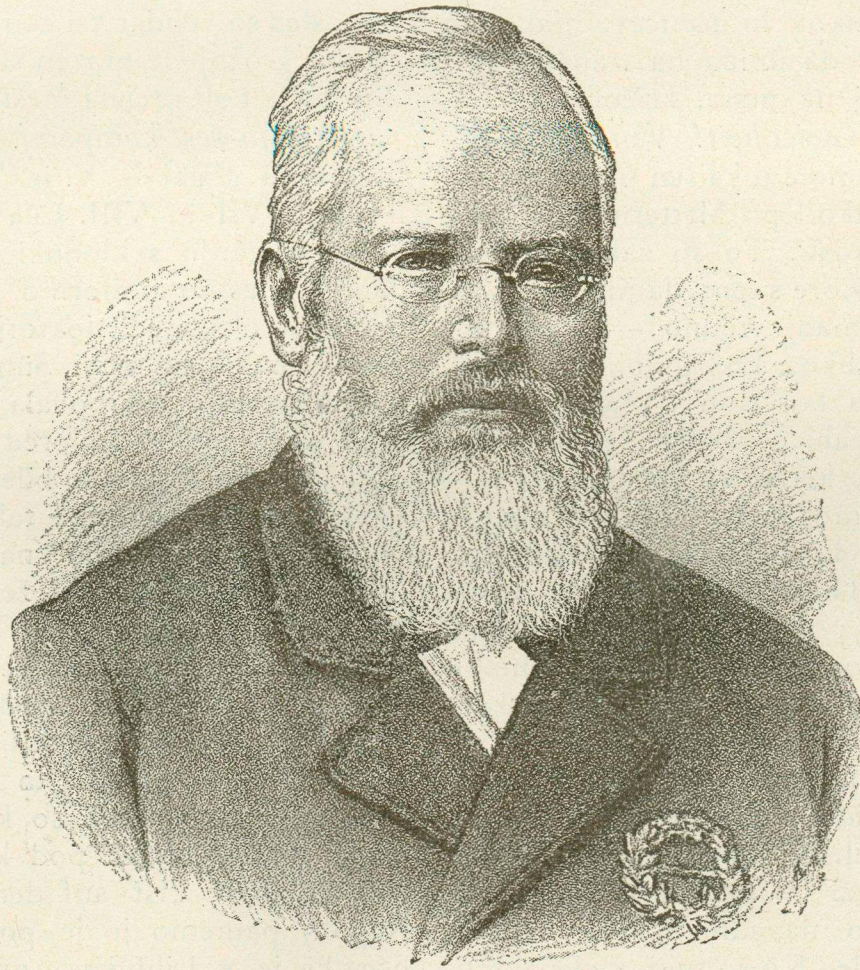
Vsa tedanja šola je bila osnovana v nekakem — kakor pravijo — jožefin-skem duhu; ostrom in natančnost se je kazala povsodi, slobode je bilo malo. Celó v veroznanstvu in v modroslovnih knjigah višjih treh razredov se je kazal ta duh. Tako je bilo do l. 1848.

Vsaka dōba ima svoje posebnosti in znake, in ti se opažajo tudi pri dijakih. Dijaki s kmetov smo nosili v onem času celó do sintakse (IV.) domače, kratke oprsnike ali „pruštofe“ in kape, le gosposki dečki so se razločevali od nas s suknjicami. Tudi nobenemu profesorju ni padlo v glavo, da bi bil pred peto šolo koga vikal; a zgodilo se je pač, da je profesor celó sintaksista v kazen pognal v šoli klečat in se je iz njega norčeval, kako bodo sodni dan ti štirje šolski zidovi tožili, da je moral I. I. v četrti latinski šoli pred vsemi svojimi učenci za kazen klečati. Šele v četrti šoli smo torej vsi hodili v gosposkih suknjah, v peti (poeziji) pa smo morali tudi začeti nositi klobuke z visokimi štulami, kakor so nas šele v peti šoli jeli profesorji — ne vikati, ampak

— onikati. Sploh je bil v tej šoli popoln preobrat. Dobili smo novega razrednika, profesorja Petra Petruzzi-ja, ki nas je vodil zopet dve leti, v tako imenovani poeziji in retoriki. Njegov sovrstnik je bil Martinak, doma iz Šent-Jurija pri Kranju. Tega nisem sicer poznal iz izkušnje, a bil je na glasu kot poštenjak in narodnjak od nog do glave. To se je kazalo n. pr. v tem,

da so morali njegovi učenci že leta 1849. grške klasike prelagati ne le v nemščino, ampak tudi v slovenščino.

Naš razrednik Petruzzi je bil Dalmatinec, sloveč jezikoznanec in jezikoslovec, izvrsten govornik, ki je znal poleg klasičnih jezikov italijanski, francoski in angleški, ter je v vseh teh jezikih tudi zasebno poučeval. Veselje ga je bilo poslušati, ko je šolsko knjigo na mizo položivši po cele strani iz Horacijevih ód ali iz Homerja, a ravno tako gladko tudi iz Danteja ali Shakespearja deklamoval na pamet. Znal je dobro hrvaški, in češčenam

Martin Schleyer, izumitelj volapūka.

je navajal iz hrvaških pesem, zlasti iz Gunduličevega Osmana, lepe odlomke, primerjaje tako med seboj vzvišene ideje in njihove izraze. Pozneje se je tudi slovenščine priučil in večkrat je rekel, da Prešernova „Leonora“ prekaša nemški Bürgerjev izvornik. Kako pa se mu je tudi slovenščina primilila? Tu treba poseči nekoliko nazaj.

15. dan sušca leta 1848. je veleznamenit v avstrijski zgodovini. Jel je namreč kar mahoma prodirati po vseh kronovinah narodnostni

princip. Pričel pa se je s prevratom fevdalnega sistema; narodi so hoteli več slobode, kmetje so želeli otresti se hudega jarma grajščakov. Težko je res kmet opravljal grajščakom toliko in še več tlake, nego je dnij v letu, težko ga je tlačila desetina in robota. Vsak si je želel polajšave iz tega suženjstva; a grajska mogočnost je bila jako vplivna in ta štrana tako zamotana, da je radi njene kočljivosti nihče ni znal razvozlati, nihče se je ne dotakniti; „nam quis contra Jovem fulgura mittat?“ mislili so si celó vladni bogovi. (Takrat pač ubogi tlačan in desetinec ni slutil, da pride kdaj z odpravo desetine in tlake iz dežja pod kap, od trinoških palic pod oderuške kremplje krščenih in nekrščenih židov.) Kar se razlegne glas: „Constitution! Freiheit! Gleichheit!“ in ta glas pride tudi v Ljubljano. Menda dné 18. sušca l. 1848. se jame zvečer z mrakom zbirati pri čevljarskem mostu tolpa rokodelskih pomočnikov in učencev, dijakov in postopačev pred prodajalnico na tranči s pršitimi belimi trakovi na prsih, kričoča: „Constitution! Freiheit! Gleichheit! Ven z Metternichom!“ Imel je namreč tukajšen trgovec v izložbi pod steklom jako lepo Metternichovo podobo v naravni velikosti. To so zahtevali kričači; a trgovec si pomore s tem, da jim v mraku vrže na tlak drugo manj vredno — Metternichovi podobno — sliko. To zgrabijo napadavalci, raztrgajo jo na kosce in vržejo raz čevljarski most v Ljubljano. Jedna želja se jim je izpolnila, tembolj, ker so se vsi stražniki poskrili, dasi bi bili z mokro cunjo lahko razpodili vse razgrajalce. Tako pa so drli naprej s krikom: „Freiheit! Gleichheit!“ pred mestno hišo. Ondi se zopet ponovi krik in ropot; iz uličnega tlaka izrujejo nekaj kamenja, in kmalu so na mestni hiši vsa okna razdrobljena. Iskali so namreč mestnega župana R. Ko pa počí glas, da župana ni doma, ker je odšel v gledališče, zažene se čimdalje bolj narastla truma razsajalcev pred gledališče, razbije vrata in udere noter; župan pa zbeži iz lože in se skrije. V tistem hipu potrgajo napadniki vse drogove in sohe okrog Zvezde. Ko so tudi v gledališču razbili okna, zapodé se po mestu v uradne hiše, razbijejo na njih cesarske orle in zunaj mesta na vseh cestah posekajo mitnice. Drugo jutro že nihče več ni maral plačati voznine ali mitnine. Kakor blisek se je ta upor raznesel po mlekaricah in drugih došlecih po vsi ljubljanski okolici, rabuke in grožnje so postajale čimdalje hujše. Okoličani so se nekje zagnali v grad, zažgali in razbili po pisarnah stole, mize, table, podobe, urbarske knjige in uradne akte, sploh vse, karkoli so dosegli. Tako je zbegano ljudstvo razumevalo „prostost in enakost“, in tako ji razumeva še dandanes.

Misliti je bilo torej treba, kako bi se ustavili temu divjanju; zakaj sedaj je tu, sedaj tam poknil glas: „Pri tej in tej muti se zbirajo oboroženi kmetje in hočejo privreti v mesto, zapaliti je in vse razdejati.“ Regularna posadka vojakov se je zdela premajhna. Zato neutegoma pozovejo ulancev iz bližnjih posadek; med tem pa so se več dnij v mestu snovale in oboroževale mestne in dijaške straže. Kdor ni imel sam orožja, dobil je v mestni hiši staro puško na kresalni kamen, in ko še teh ni bilo več, jemali so kole, drogove in ročaje od starih mêtel. Hiše so morale biti zvečer ob 8. uri zaprte, mladina in zlasti mlajši dijaki so morali biti doma. Tako so domači vojaki in mestna garda več večerov čakali kmetov iz okolice, ulanci so bliskoma peketalí na svojih vrancih s karabinarji in sulicami na šišgarsko, dunajsko, dolensko, šempetersko in tržaško cesto do mut; naposled so vendar vsi skup spoznali, da so kmetovske grožnje le prazen strah. Med tem pa se je čim dalje bolj urejala mestna straža, ki je menda narastla do šest kompanij. Vanjo privzeti so bili tudi večji dijaki iz V. in VI. šole; logikarji in fizikarji (VII. in VIII. šola) pa so imeli svojo posebno gardo s klobuki kalabrezarji, s kokardami in lastno uniformo, kakor svoje posebno načelništvo izmed doktorjev-profesorjev. Poveljnik pa je bil neki Sühnl. Vsa ta garda je potem za vrstjo oskrbovala navadne častne straže pred guvernérjem in pred cesarskimi blagajnicami. Manjše šarže so bile razdeljene med imovitejše možake in med take, ki so drugim na „haubohtu“ pred šolo (na sedanjem Valvazorjevem trgu) ali pa v deželni hiši kupovali pijače. Da je šola ob tem dirindaju in ob tolikih zmešnjavah trpela veliko škode, misli si vsak lahko. Sedaj so gardiste klicali k vajam, sedaj na straže, sedaj k ordinancijam, in še tedaj, kadar so v šolo prišli in bili iz kakega predmeta poklicani, imeli so kopico izgovorov, ali pa so skrivši padali pod klop, in zadostoval je klic sosedov: „Ist auf der Wache — Straži.“ Najbolj pametno jo je pogodil tisti gorenjski oče, ki je v Ljubljano prišedši našel svojega sina pred guvernérjem na straži, od vsake strani mu dal gorko zaušnico in mu rekel: „Ali sem te zato v šolo dal, da boš tu-le igral vojake, kakor mali otroci?“ Ni môči izreči, koliko so si nekateri previdni profesorji prizadevali, ne le z razlaganjem „ustave“ in s pravicami „ustavnih držav“ — saj živ krst ni imel o tem pravega pojma — temveč tudi z resnobnim svarjenjem odvracati dijake od političnih vrtincev in homatij. Gotovo najbolj se je v tem oziru trudil v izbornih govorih in razlaganjih po cele dni dopoldne in popoldne prav naš profesor Petruzzi. „Sed nitimur in vetitum semper cu-

pimusque negata“, hudo nagnjenje v človeku so spoznavali že stari modrijani. Narodnostni princip je pričel svoj tok in nobena moč ga ni več zadržala, in sicer v Avstriji s tem, da so nas vse poskušali priklopiti v Frankobrod. Nemška zveza je plapolala na zastavah, in še celó dijaki so pomagali velikansko zastavo z grbi vseh k nemški zvezi spadajočih dežel nesti na ljubljanski grad v sprevodu po Florijanskih ulicah. Gori prišedši jo obesijo na dolgem drogu proti glavnemu mestnemu trgu, in tesarski mojster Košir, možak velikán ter krepke postave, trobil je na vse štiri vetrove s stolpa na govorno trobilo: „Hoch lebe das vereinigte Deutschland!“ in iz sto in sto grl je odmeval enak vrisč. Možje, kakor pokojni dr. Bleiweis, so se smehljaje muzali tem komedijam. Čez noč pa pride vihar in vsi skupaj skrpani grbi mogočne germanske zveze so bili zjutraj na kosce raztrgani in razpršeni, da je z grajskega stolpa molel le še drog. Na šolskem poslopju obešene tri jednake zastave so bile na jutro prav tako scunjane. Kaj ne — slabo znamenje za zedinjeno Germanijo!

V šolah je ostalo še l. 1848. vse ob starem, ker v naglici in med letom nihče ni vedel sveta

s premembami; tembolj pa je šumela zavrelica za shod v Frankobrodu. Še naši Dolenjci so se v nemali zanj in tje poslali kmeta Gr. iz Mirne peči. Kaj je ta poslanec, nazaj prišedši, svojim sosedom in somišljenikom vse kvasil in tvezel, to je presmešno, da ne bi se zapisalo v trajen spomin. Pravil je med drugim, kako je bil na Dunaju v cesarski palači silno prijazno sprejet, kako so ga posadili na blazinast stol, prinesli mu iz omarice kranjskih mesenih klobas in poljič najboljšega dolenjca iz Gadove peči, in ga silili, naj vse to pojé in izpije, da se bo v Frankobrodu dobro postavil za Avstrijo in prav opravil svoje velevažno poslanstvo. Še na pot so mu dali celo gnjat in hlebec belega kruha. Take in jednake je izpod pazduhe jemal in mirnopeški kmetje so vse te godčevske imeli za golo resnico in strmeli nad njim, da, kar zijali so, ko jim je za gotovo obečal, da je tlaka in desetina proč, le z malo krajcarji se bo odkupila, drugo bo pa cesar sam odplačal, jeden del pa grofje utrpeli. Tisti gospod kmet pa, ki je bil v cesarski palači tako elegantno sprejet in s klobasami in z gnjatjo pogoščen, spal je v Frankobrodu na otepu slame in v konjskem hlevu. (Konec.)

Mane, Tekel, Fares.

Oj Babilon, oj Babilon,
Ki si sejal nezgode;
Verig in spon nad milijon
Skoval si za naróde:
Ozemlje tvoje in vodé
O solzah, krvi govoré,
Ki so jo lili todi
Podjarmljeni naródi.

A zdaj je jenjal odrtnik,
In davki so nehali;
Zdrobljen zmešnjave je malik,
In jarmi so razpali.
Gospod mu palico je strl,
Ki rod je mnog pod njimi mrl,
Zdrobljen je meč in jeklo,
Ki robom rane seklo.

Počiva zemlja vsa okrog,
Molči in se raduje;
Iz babilonskih stisk, nadlog
Rešitve dan praznuje:
Kako je Libanon vesel,
Da mu sovrag ni ceder vzel;
Prostí so vražje grôze
Poljé, vrtovi, lôze.

Glej, konec dnij je, Baltazar,
Oholi Babilonec,
Krvnik si bil in ne vladar,
Sedaj je vlade konec:
Seštel Gospod je tvoje dni.
In stehtal te, prelahek si;
Kraljestvo Medijanci
Delijo s Perzijanci.

A pal z višave si višav,
Prestole zgubil zlate,
In pal v nižavo si nižav,
Kjer ni več nade zate:
In glejte, to je tisti mož,
Ki je nad ljudstvi krhal nož,
Pretresal je kraljestva,
Zdaj sam je brez posestva.

Odpira, kralj, se že peklò,
Budijo se pošasti,
Ti, Baltazar, letiš na dnò
V peklenških sil oblasti:
Že kralji tëme vstajajo,
Naproti ti prihajajo;
Vse brezdno se ti čudi,
Da ti sem prideš tudi.

Mogočen bil si, o vladar,
In bičal si naróde,
Razsajal, rušil, kot vihar
Po lozah dela škode;
Bogu jednak si biti htel,
Češ, v zvezdah prestol bom imel;
Prisegel si, obljubil,
Da svet boš ves pogubil.

Anton Hribar.

II. ZARJA ŽIVLJENJA.

(Tragedija v petih dejanjih.)

Drugo dejanje.

Grad Sosed. Soba.

1. prizor.

Tahi. Dahi.

Tahi.

E, beži, beži! Ti in tvoja vest!
Ne vem, kakovo vest ljudje imate,
Od voska menda ali od snegá.
Daj pismo sèm, če je imaš pri sebi!
Stoji golehna pač resnica v njem.
In kdor resnico piše, ali kaže,
Kogá se mu je bati? Bodi moder!

Dahi.

Podpis sem vendar ponaredil jaz.

Tahi.

Kaj to! Kdo mi na svetu sme braniti,
Zapišem naj čegaveršno imé,
Čeprav imé je kralja Ferdinanda?
Resnično je, kar pisano stoji,
Da bi se nam in činovnikom vam
Godila slaba, ko bi Kacijanar
Pri Oseku uničil turško vojsko.
To mi je Kacijanar sam priznal.
Razdražen bil je Ferdinand, začuvši
O stranki Zápolje v Hrvaški naši.
In da imel je takrat večjo moč,
Posekal bi nam glave, kakor racam.
Povej, ni li to res?

Dahi.

Mogoče res.

Todà, če pride kdaj na dan, gospod,
Da sem podpis posnemal kraljev v pismu . . .

Tahi.

Kakó si nedoumen! Rečem ti,
Nikdar ne pride to na dan, nikdar.
Jaz pismo Pastorju samó pokažem
In svétnikom in précej je raztrgam
Na drobne kosce na vse večne čase.
Saj veš, da ni drugače nam mogoče
Dobiti Zagrebčanov — brez sodnika.
Daj pismo sem! Ne bodi vendar zajec!

Dahi.

In vé li Kacijanar kaj o pismu?

Tahi.

Povedal sem, da mi je sam razkril,
Kar pisal ti si zdaj v imenu njega.
Sicer i njemu ne povem ničesar.
Ne boj se torej!

Dahi.

(Dá pismo.)

Nate list. A rečem,
Jaz nisem kriv jedini.

Tahi.

Bah! Modruj!
Nihčè ni kriv, ker krivde ni ob tem.
Izbornó! (Gléda pismo.)

Kakor bi ga pisal pravi.
In Ferdinandov rokopis — njegov je.
Zahvaljen bodi in plačila upaj,
Plačila, vèdi, zlatega. — Zdaj pojdi!

(Dahi odide.)

2. prizor.

Tahi. Kacijanar. Török.

Kacijanar.

Kar Tahi izroči naj naš ukaz!
Sodnikom je gotovo znan osobno.

Török.

Prav, prav! Zakaj ne! Tahi!

Tahi.

(V svoj list zamišljen.)

Tukaj sem.

Kacijanar.

Ponesi, prosiva, sodniku v Zagreb
To pismo! (Dá mu pismo.)

Tahi.

Jaz? Kaj pisano je notri?

Török.

Saj veš, kaj smo v Kostajnici sklenili.
Sodnik zabrani banoma uhod
V prestolno mesto. Ta ukaz je pisan.

Tahi.

Dà, dà! To vem. Ponesem rad, takoj.
A nekaj Pastorju še preje zinem,
Da bode manj ugovorov, izvinkov.

Kacijanar.

Prikleni ga, pridobi nam ga, Tahi.
(Tahi odide.)

3. prizor.

Prejšnja.

Török.

To pravim jaz. Takó se meni zdi.
On vsako slovence, vsak korak premeri,
Kar govori in kar stori za nas.
Previden je, oprezen je, strašljiv je.

Kacijanar.

O Nikolaju mislim isto jaz.
A ne o Ivanu, njegovem bratu,
On je iz cele duše nam udan,
On vse žrtvuje, kar je v njega moči.

Török.

Resnično! Toda Ivan, dasi starji,
Močij duševnih in telesnih nima
Ni polovice z Nikolajem vkupe.

Kacijanar.

Ti sodiš ga pretrdo, Török moj.
Oba poznam globoko. Meni zdi se,
Da Nikolaj presega brata z umom,
A ta pred njim se odlikuje s srcem.

Török.

Verjamem. Sicer bodi, kakor hoče.
Svetujem, da pahnimo Nikolaja
V vrtinec dela, da začnimo krepko
Ravnati Janošu med nami tlà.
Da bodi konec golih zborovanj
In praznih marenj in mamečih sanj.
Iz rok demar in svetel meč v roké,
Vojake čvrste stávimo v vrsté
Na svojem in na Janoševem domu,
Pokorni njemu, drugemu nikomu!

Kacijanar.

Ti govoriš lepo iz zdušnega srca.
Za delo vnetost vendar ni še delo.
Prihaja Frankopan in Zrinjski sem.
Pred njima ti razkrijem svojo misel.

4. prizor.

Prejšnja. Frankopan. Nikolaj.

Frankopan.

Storila zdaj sva viteško dolžnost
Gospé in sinu sva se poklonila.

Junaka mali Baltazar obeta,
Ne bo v sramoto njega meč očetu.

Kacijanar.

Bog daj, da bil bi ljubi sin od mene
Srečnejši le, če tudi manjše slave.

Nikolaj.

Nemilosrden ti je Ferdinand.
Celó tvoj rod njegovo jezo čuti,
Da mu je dom odvzet. Resnično dem:
Eliza se mi smili. S sinom mora
Na ptujem varnega domú iskati.

Kacijanar.

Jaz sam sem jo povabil in pozval
Iz bratovega Gornjega gradú,
Kjer vedno mirno najde zavetišče.
Z menoj naj tu deli življenje burno,
Drug drugemu bodiva si v tolažbo!
A to na stran! Izročil sem sedaj
Ukaz na mestnega sodnika nujni,
Da banoma pokornost odpové.
Mi torej smo začeli svoje delo.

Frankopan.

In Zápolja?

Kacijanar.

Ne vé o tem ničesar.
V prerahli zvezi ž njim je naša družba.
Nobenega glasú nam ne dpošlje,
Ni svoje misli, ni načrta, svéta.
Ta molk se meni zdi sumniv, nevaren.

Nikolaj.

Kaj more nam pomoči on. Samí
Delujmo zanj! To hoče in želi.

Török.

A meni drugo vse vrši po glavi.
Od trudov in od let je kralj potrt.
Od dné do dné izgublja ono čilost,
Odpornost, ki ga je krasila preje.
I Ferdinand se je navolil bojev.
S peresom in slovesom se borita
Ne toliko za pravo, kot za mir.
Zató hitimo! Laski, Ferdinandov
Poslanec in posrednik, dan na dan
Prihaja k Zápolji na dvor zgovoren,
In zdi se mi, da ga nagiblje k miru.

Nikolaj.

A meni zdi se, da smo le preneglo,
Prelahkih mislij započeli boj.

Frankopan.

Ne! Še je čas, četudi kratek čas,
Da Zápoljo priklenemo nasé,
Da ga oglušimo za vse pogodbe.

A treba mu razviti našo moč,
Vsaditi vanj je treba trdni up,
Da zmaga slavno on krepkejši z nami.
Nabirajmo vojakov neprestano,
In ne le jeden, temveč vsak po moči!
Z vojaki vse storimo, kar želimo.

Kacijanar.

Pred vsem naj Török zopet se napoti
In Zapolji izrečno naroči,
Da kanimo čim prej upor začeti.
Kadar se vrne, précej in slovesno
Odstavita se bana Keglovič,
Nadažd in v deželah vsak čínovnik,
Ki naših teženj javno ne prizná.
Gradovi Ferdinandu se vzmó
In vsa vlastinska prava do pozemelj.
Gradove mejne omogó posadke.
Kadar si osvojimo vso Hrvaško,
Potem na drugo stopimo poljé:
Na Ogersko ovenčat Janoša.
To hočemo, to moramo, to bomo.

Nikolaj.

Posadke okrepé gradove mejne?
Dà, to želim, — kaj pravim — to
zahtevam.
Zarote kmalu bodem sit do grla,
Če meni bodo v škodo, drugim v hasen.
Kdo mi je Dubico pred Turki branil,
Kdo rešil grad Jesenovec? Nihčè!

Török.

To baš je glavna krivda Zapolje.
Da Turkov ni še z nami oprijaznil.
Sicer gradova tá za vedno nista
Oteta tvoji lasti. Trdno upaj!
Še danes ti, če hočeš, izročim
Grad Čorgo, kot nemajhno povračilo
In kot zastavo, da gradove vse
Ohraniš, izgubljene priboriš.
Tu sezi v mojo roko, a obljubi,
Da z nami složnega duhá in rok
Odločno stopiš k stranki Janoševi!

Nikolaj.

Mar nisem stopil še?

Török.

Tako je prav.
Jaz idem k Zapolji, vso moč napnem,
Da ga odvrnem od mirú in naš
Načrt mu razjasnim z besedo živo.
Še danes idem. Vi storite svoje!

(Odide. Drugi za njimi razven Kacijanarja.)

5. prizor.

Kacijanar.

Nedvomno. Török méni čisto prav.
Ta Zrinjski je samó na pol pri nas.
Previdno zlasti on se dela loti,
Kdor tiho se boji, da se ne zmoti.
Sicer pa — — kam on more zdaj drugam?
Nazaj? Po kaki poti? Sam, on sam!
Naredil je korak, naprej zdaj mora.
Samó pri nas — nikjer ni zanj prostora.
A ker si ti previden pred menoj,
Zakaj bi jaz ne bil, o Zrinjski moj!

(Hoče na levo.)

6. prizor.

Prejšnji. Elizabeta.

Elizabeta

(ki vanj zadene.)

Zamišljen zopet . . . O ne misli vedno!

Kacijanar.

Eliza, ti . . .! Kaj dela Baltazar?

Elizabeta.

Igrá se in pa toži, da je dolg čas.

Kacijanar.

In tebi? Tebi ni pri meni dolgčas?
Pomladi se povrneš lahko k bratu.
A zdaj pri meni bodi nekaj tednov.
Saj ločena sva bila nekaj dnij.
Privadiš kmalu se i temu kraju.

Elizabeta.

O Ivan! Kaj so meni kraj in ptujci!
Če tebe varnega meníti smem,
Ostanem tam, kjer mi velevaš ti.

Kacijanar.

Da bil bi varen jaz na svojih gradih,
Pribežal ne bi sem, to lahko veš.
Potrpi! Lepše dni čakajva srčno!
Iz črne te noči za mano mora
Zazóriti mi dan — ali razgrne
Še globlja noč v temno življenje moje.
Jaz upam, upaj z mano tudi ti!
Saj dvojih up usoda težje strè,
In če ga strè, dve srci manj potrè.
Privêdem skoro ti družico tudi.

Elizabeta.

Družico? Kdo . . .?

Kacijanar.

Grofinjo Salamanko.

Elizabeta.

Kakó? Odkod? Grofinja Beč ostavi?

Kacijanar.

Nedavno sem dobil nje pismo tukaj.
Zakaj ostavi Beč, lahko uganeš.
Pomogla mi je iz zapora.

Elizabeta.

(Vzdihne.)

Vem.

Kacijanar.

In kaj? Ti vzdiháš. Kaj te vznemiruje?

Elizabeta.

Grofinja Salamanka, Ivan, ona . . .

Kacijanar.

V resnici te ne umem. Dej, zakaj?

Elizabeta.

Lahkó vprašanje, a težak odgovor.
Ti pač ne slutiš, da jo vso poznam,
Da vem, kaj skriva v srcu se Hispanke.

Kacijanar.

Čim dalje, tem temneje govoriš,
Zakaj bi ti je ne poznala vse?
Saj z nami je živela mnogo let.
In kaj se skriva v njenem srcu — kaj?

Elizabeta.

Ponos hispanski, ogenj slavohlepja,
Ki tebi več škoduje kakor nji.

Kacijanar.

Ne bodem te prekinjal. Le govôri!

Elizabeta.

Poslušaj me z ljubečim srcem, Ivan,
Če jedenkrat ti ona govori,
Kateri vendar si najbližji v srcu.
Jaz duše njé ne vidim, niti nisem
Besed usodnih vseh iz ust njé čula.

(S tresočim glasom.)

Saj zapuščena sem takó v družini,
Kot bila bi le ptujka, ne soproga,
Ne mati, ne gospa, ne svetovalka,
Ki često pravo govori, četudi
Srcé samó besede ji nareka.

Kacijanar.

Elizabeta, prosim, pametuj!
Grofinja mi je bila druga mati,
Vsekdar pripravljena vse zame dati.
Rešila me je ječe in še zdaj
Bogastvo njé za svoje lahko smatram.

Elizabeta.

Dejanje se presočaj po nagibih.
Kakóv je njen namen ob vseh dobrotah?
Jaz vem, razkrila mi je vse Skolasta.

Uživati nekoč ob tebi hoče
Vso bojno slavo in bodočo srečo,
Ki z mečem svojim si jo priboriš.
Pehà te na bojišče, kterokoli,
Ni skrb je kralja, tvojega vladarja,
Ni skrb je vernosti, dolžnosti svete,
Ki vrši jo podložnik vsak v državi.
Ni skrb je sladkega mirú v domovju.
Nje geslo je le boj in tvoja slava.
Upihala je v tebi večno iskro,
Ki žene te za venci po deželah,
Vzbudila ti zavest, da vse premoreš,
Razdrážila duhá, ki čuti meje,
O dalje naj molčim, ti veš, kaj mislim.

(Pokrije čelo.)

Kacijanar.

Takó? In jaz sem le orodje njé?
Jaz sam ne mislim nič in nič ne vem?
Vse delam slep . . ? Eliza, bodi modra!
Ponižan sem — prenizko me ne sodi!
Nesreče moje kriv je Ferdinand,
In nihče drugi nego Ferdinand.

Elizabeta.

Todà, kakó poslušam naj besede,
Ki govoré je zdaj ljudje o tebi?
Da si umoril kmeta spremljevalca
Na begu — jaz verjeti jim ne morem.

Kacijanar.

Ljudjé naj govoré o meni svoje!
Kaj meni ljudsko mnenje, ljudska laž!
Preprosti ljud je dete domišljije,
Od vekov narod v njej živi brez spon.
Živeč v vsakdanjosti, posebnost ljubi,
Nov svet ustvarja z novimi ljudmi.
V življenje móž slovečih vpleta bajke,
Zdaj čudesa dobrote, zdaj zločesti,
In čudoma in strahoma jih gleda,
Zabivši, da strmí v izrode svoje.
Kdor govori, on bi zaslužil to,
O čemer govori. Dovolj o tém!

Elizabeta.

Odpusti mi, ne vnamaj se mi, Ivan!
Jaz tebe cenim vsaj takó visoko,
Kakór grofinja, ali kateri drugi.
Ne trdim, da si delal zanjo slep;
Da nisi samostalen, samoveden.
A tvoja mlada vzgoja že je njena.
Ne morem kaj, jaz slutim v duše dnù,
Da bila bi usoda tvoja druga,
Če nikdar ne bi njé poznal in slušal.
Zató mi ne zameri! Žensko srce
Od vekov tajni hram je pravih slutenj.
In saj sem, Ivan, tvojega življenja
Družica, ki te ljubi, dobro hoče . . .

(Zaihti.)

Kacijanar.

Eliza, skrij solzé! Solzá ne morem.
Povej, kaj hočeš? — Torej ne želiš,
Da se grofinja v Sosedgrad preseli?
Tegà me v pismu prosi. Kaj želiš?

Eliza.

Udana sem iz vsega ti srcá.
Usoda tvoja tudi mene peče.
Ob tebi rada žijem vekomaj
Kjer koli — toda, toda, ne zameri:
Kadar grofinja prag gradú prestopi,
Prestopim ga jaz tudi. — To želim.
In ako kdaj je v tebi iskra tlela
Ljubezni, posvečena meni, Ivan,
Izpolniš rad mi skromno željo to.

Kacijanar.

Razjásniti mi treba marsikaj,
Zakaj ta želja zame skromna ni.
Preti nam boj, za boj je treba vojske,
Za vojsko pa železa in zlatá.

Eliza.

Zlatá? — I moj imetek majhen ni.
Vse, kar imam od rajnega soproga,
Imej in rabi! Vse ti rada volim.
Vse dragotine in spominke zlate
Prelij v denar, prelij, če hočeš, v meče,
Da rešiš, osladiš življenje svoje!
A vrzi strani list grofinje, Ivan,
Ni za trenutek je ne slušaj, Ivan,
Goreče prosim te, rotim te, Ivan!

Kacijanar.

Svetuje se lahkó. Tu misliti veljá.
(Odide.)

7. prizor.

Elizabetha. Baltazar.

Baltazar.

(Pol jokaje.)

Zakaj pustiš me samega?

Elizabetha.

(Prime dečka. Vzdihne.)

(Odideta.) O Bog! —

Zavesa pade.

Grad Kostajnica. — Dvor.

8. prizor.

Martalozi. Uskoki. Banovci.

Trije martalozi.

(Držé se za rame pojoč.)

Mi nismo na tlaki,
Ne tepe nas bič,

Veseli vojaki
Živimo, ko ptič.

Nihčè nas ne vpraša:
Kdo vaš je gospod.
Vsa zemlja je naša,
Domá smo povsod.

Mi sučemo v bojih
Krvavi svoj meč,
Domá smo pri svojih
Kozarcih največ.

Od njega ne loči
Nihčè nas nikdar,
Ki vince nam toči
In siplje denar.

(Pijó po vrsti iz majolike na klopi.)

Prvi.

Bog živi našega gospoda!
Premalo jih je takih, škoda!

Drugi.

(Tiho.)

Ti banovci nam v škodo gredo,
Vsak dan jih nekaj sèm privedo.

Tretji.

Ne boj, ne boj se, žejna kanja!
Jaz vem že bolje to od vaji.
Čim več vojakov se nabere,
Tem boljše bodo vinske mere.
Ker Kacijan še ni pri kraji
In od srcá se veseli
Rastoče vojne te moči.

Prvi.

A vsa druhal je tukaj zbrana
Od nas najvišjih do cigana.

9. prizor.

Prejšnja. Dva banovca.

Prvi.

Hé, bratci moji, Bog vas živi!
Vi niste baš na poti krivi.
Zato pridruživa se k vam.

Drugi.

Jaz duham . . . blizu vinski hram.

Martalozi.

(Tiho drugemu.)

Ti! Vino skrij! Hudičev nos!

(Banovcu.)

Ti pil si ga že dobér kos.
Od kod? Iz Zagreba, kajneda?
Življenje pusto ti preseda.

Pred samostanskimi vrati. (Slikal I. Humborg.)

Prvi banovec.

Uganil si. Življenje vražje!
Trpeli smo za žive in mrtvé,
Dobili nikdar nič v zobé.

Martaloz.

Nò, tukaj bodeš živel lažje.
Enkrat na dan orožje v róke,
Da bodeš znal prijeti meč.
Zvečer mesa in vina, móke
Dobodeš dosti in preveč.
Preganjaj bodeš polhe tudi
Avstrijske z gradov in iz hiš.
Izplačajo se dobro trudi,
Če roko globlje pomoliš.

10. prizor.

Prejšnji. Uskoki.

Drugi martaloz.

Odkod si ti? Neznana lica.

Banovec.

Izdá jih morda govorica.
Povejte nam svoj rodni kraj!

Prvi uskok.

Iz Kranjske vračamo se v Bosno,
A trudni stopimo med vas.
Pod gradom čuli smo sedaj,
Da Kocijan vojake zbira.
Morda vzprejame tudi nas.
Mi gremo radi ž njim vsak čas,
Četudi nas na vrage tira.

Prvi martaloz.

(Po strani.)

Širokih ust so ti ljudjé.

Tretji.

Samo ciganov zdaj še ni.
A morda pridejo — kdo vé.

(Obema martalozoma.)

E, pojdimo od teh ljudij!

(Prvi izprazni majoliko.)

11. prizor.

Prejšnji.

Banovec.

Težkó ušli smo vendar banu.

Uskok.

Povsod on neki stavi mreže,
In kogar more le, prestreže,
Da ga v vojaški stan priveže.

Drugi uskok.

Prišla bi rada h Kocijanu!

Banovec.

Ne boj se brate, zdaj si tukaj.
Sprejme te Kocijan — kar ukaj!

Uskok.

Takó se govori med kmeti,
Da pojdemo na boj poleti.

Banovec.

(Pogleda v stran.)

Prijezdil je gospod od Zrinja.
Kot veverka je s konja skočil.

Uskok.

Glej, vse na njem se izpreminja.
Oprodi uzde je izročil.

Banovec.

Naproti, glejte, gre mu — kdó?
Gotovo Kocijan je tó.

Uskok.

Kakó je majhna ta gospôda!

Banovec.

A v žilah ji ne teče voda.
Tako ti v roki meč vihti,
Kot žlico, ali šibo — ti.

Uskok.

O vem. Kako bi ne? Križ božji!
Od mlada uri se v orožji.

Drugi uskok.

Dva gresta k naši družbi. Kdo sta?

Banovec.

Najbrže spet dva nova gosta.

12. prizor.

Od leve drugi banovci. Od desne Grabež. Hojzič.

Hojzič.

(Tiho Grabežu, kažoč mu banovca.)

Poglej ga! Ali ga poznaš?
Podil nas je nekoč pri Uni,
Ko bil je banov še pristaš.

Grabež.

Ne pámetim. Kdo vse bi vedel!
In če je res, v hrbèt ga suni!
Nikjer ni, da bi človek sedel.
(Ogleduje se, potem sede na klop.)

Banovec.

Kdo sta vidvá? Povejta nam!

Hojzič.

Hm, ta je modra! Kdo si ti?
To vem, da nisi modra kri.

Banovec.

Jaz ravno to o vaji znam.
Vojak sem srčen, ne prevzeten.

Grabež.

In kakor véva, ne začeten.
Pobegnil banu si menda,
In našel tu zavetna tlà.

Banovec.

In kdo sta vidva?

Hojzič.

Kaj ti mari!

Banovec.

Zakaj me drážita? Nikari!

Grabež.

Povej mu vendar, da sva vraga,
Če drugo vse mu ne pomaga.

Banovec.

Da vragu sta podobna, vem.
Zato ne hódita k ljudem!

Hojzič.

Le mólči, da ne skočim vate
In ti premeljem vse kosti!

Banovec.

Kaj ti, kaj ti, predrzni brate,
Vojaka starega, oh ti . . .
(Zgrabita se s Hojzičem. Banovci pritekó.)

Uskok.

(Banovcu.)

Le grabi, tepi in rahljaj,
Da bode cunj po zemlji kaj!

13. prizor.

Prejšnji. Kacijanar. Zrinjski Ivan.

(Šepèt: Kocijan, Zrinjski!)

(Hojzič in banovec se izpustita.)

Kacijanar.

Kaj tukaj se vrši? Kdo moti mir?

Banovec.

(Pokaže Grabeža in Hojziča.)

Ta dva!

Hojzič.

Gospod! Midva sva bila mirna.

Banovec.

Dražila sta me z lepega mirú.

Več glasov.

Dà, dà! On je nedolžen! Ona dva . . .

Kacijanar.

Molčite! (Zrinjskemu.)
Tvoja sta služabnika!
Kaj hodita k vojakom? Reci jima!

Ivan.

Od tod! Takoj!

(Odideta.)

Grabež.

(Stisne pest. Zàse.)

Prekleti Kocijan!

(Banovci se porazgubé.)

14. prizor.

Prejšnja.

Ivan.

Ves Zagreb je razburjen in po konci.
Sodniku je pokazal bojda Tahí
Nekakov list, v katerem Ferdinand
Veleva tebi, da takoj obglavi
Veljake vse hrvaške, ko premagaš
Pri Oseku.

Kacijanar.

Takó? Jaz nisem nikdar
Prejel od kralja tega pisma, nikdar.
A Tahiju sem rekel, to priznavam,
Da bilo bi nevarno za Erdöda
In marsikoga, ko bi takrat zmagal.

Ivan.

To končno nič ne dé. Resnica vendar
Iz pisma sije, in sodnik in mesto
Za nas goré, in banovi vojaki
Prihajajo kar trumoma do nas.
Poročala sta prè srdita bana
Potanko vse na Dunaj Ferdinandu.
Pomožnih čet ga prosita iz Štirske,
Koroške, Kranjske. — Ferdinand vse vé.

Kacijanar.

In ti zdaj tudi veš, prijatelj Ivan,
Kaj misli v srcu Ferdinand o meni.
Pretrgana je vez na veke ž njim.
Moj up je Zapolja in vi — drugóvi. —
In Török in poslanci, kaj rekó?

Ivan.

Kralj Janoš je prijazno jih vzprejel.
Vzdihaval, da je bolen in starosten,
Da je tem bolj močij potreben mladih,
Netíl, da zbirajmo vojakov pridno,
A da varujmo vsega se nasilja,
Ker v Carigradu lev še ni zaspal,
In da brez njega ni začeti boja.

Kacijanar.

Besede! — A za nas je dobro vsaj,
Da okrepimo se in sklenemo
Tem ože. Stvar je namreč silno resna,
Čim dalje jo premišljam.

Ivan.

Le pogum!

(V ozadji se čuje petje.)

Mi nismo na tlaki
Ne tepe nas bič,
Veseli vojaki
Živimo, ko ptič.

Ivan.

Poslušaj! Tu je naša moč. Vojaki. —
Krog nas se zbirajo od dné do dné,
Z vso dušo so udani nam in verni,
Za nas prelijejo junaško kri.
Jaz upam, Ivan moj, res mnogo upam.
Ko svojega ovenčamo si kralja,
Od bojev turških se naš rod oddahne,
Od pustolovnih tolp počije zemlja;
Naš grad jo bode branil in naš meč.
Veselo zacvetó vrtovi zopet,
Bogato klasje ozlati puščavo,
Vsa domovina premeni se v raj.

Kacijanar.

Od mene nisi mlajši, ni starejši,
A toliko izkušenj bridkih nimaš
Za sabo, kakor jaz. Zató iz srca
Tako veselo-upna vrè ti misel.
O le naj vrè, o naj kipi ti, Ivan,
In mene omladi in mene dvigne
Iz te noči, ki je zijala vame!
Ti upaš. Upaj! Najmočnejši meč
V težavnih dôbah bil je zmerom up.
Zató si ti mi najmočnejši up
In pôrok, da zasije lepša dôba
Omagani, nesrečni domovini.

Ivan.

Jaz svoje ti moči posvečam rad.
Boriva se za narod, ne zasé.

Kacijanar.

(Ogleda se.)

Poglej! Prijezdil nekdo je ves pôten.

Ivan.

Iz Zagreba je Dahi. — Sèm hiti . . .

Kacijanar.

Za Boga! Kaj hiti! Jaz hudo slutim . . .

15. prizor.

Prejšnja. Dahi.

Dahi.

Uklanjam vama se, gospoda.

Ivan.

Kaj je?

Dahi.

Zavetja prosim. Jaz sem izgubljen,
In vsi smo izgubljeni — vsa zaveza.

Kacijanar.

Govôri, kaj je!

Dahi.

Počil je razglas:
Mir sta sklenila Ferdinand in Janoš.

Ivan.

Bog! Ktere so pogodbe? Kdo je kralj . . .

Dahi.

Zalesja kralj in Ogerske je Janoš,
Hrvaške in Slavonske Ferdinand.

Kacijanar.

(Ivanu, ki molčé povesi obraz.)

In mi smo, Ivan? Mi smo zdaj samí.

(Ivan mu dá roko.)

Zavesa pade.

Lončar.

(Kratkočasna povest. — Spisal Podgoričan.)

(Konec.)

Andrejec je nekaj časa gledal za razsrjenim možem in se mu posmehoval:

„Ej, ti si zrel za blaznico! Ako bi ne bil tak in bi se mi ne bil smilil, jaz bi te bil že ohladil, da bi me pomnil!“

In iskal je dalje zdravila za kola, toda brez uspeha. Zato se naposled udá v usodo in požene. Počasi je kimal lišček, počasi so se vrtela kolesa, pa so vendar cvilila in stokala, kakor bi se peljalo na vozu pol Dolenje vasi.

Tako je šlo v Višnjo goro.

V Višnji gori je bilo vse po koncu, ko je pripihal mesto mož z dežnikom in je vpil temu ali onemu meščanu, katerega je srečal:

„Veste, preljubi sosedje, nekdo prihaja z lončeno robo, ki nam očita polža. Kaznujmo ga!“

Trebušnati županov oče so težko spravili iz njega, kaj se je zgodilo. Potem so šli lončarju naproti; za njim so šli mnogi radovedneži.

Ko jih Andrejec pred mestom ugleda, začudi se in pravi:

„Kaj pa je ljudem v tem kraju, ki ob belem dnevu pohajkujejo in postajajo?“

Andrejec ni slutil, kaj je vzrok, da mu gredo naproti in ga hočejo sprejeti v tolikem številu.

Ko pritira voziček do njih, spozna med njimi svojega čudnega znanca, ki ga je bil pozdravil z dežnikom in se prav prestraši, ko le-ta zavpije:

„Ta-le je! — Ta nas zaničuje!“

„Kaj bo, ako so vsi tako neumni, kakor je ta-le“, misli si Andrejec in švrkne liščka, da bi hitreje prišel iz gneče. Toda v tistem hipu se ustavi lišček in voz, ker so ga ljudje obstopili okoli in okoli.

„Cesta mora biti prosta! Umaknite se!“ vpije Andrejec in hoče razriniti ljudi, toda v tistem hipu se postavi predenj oče župan, prime ga za prsi in ga vpraša:

„Kaj si storil, ti božji človek?“

„Jaz nič! Prav nič!“

„Ka-aj? zavpije mož z dežnikom. „Ali nisi iskal polža tam-le v gozdu? Ali nas nisi sramotil in očitno žalil, že veš, kako?“

Ljudje se čimdalje bolj gnetejo okoli njega in nekateri stiskajo pesti, kakor bi hoteli planiti nanj.

„Zakaj si iskal polža?“ vprašajo ga županov oče prav mogočno.

Andrejec je bil v škripcih, ker ni vedel, za kaj se gre in kaj še pride. Bal se je, zato začne:

„Ljudje božji in krščanski! Ali ne veste, da se morajo kolesa namazati, ako začno cviliti? Vidite, tam pri nas jih vselej namažemo. Zato ima vsak, ki premore le dve kolesi, tudi kolomaz. In vidite vi, preljubi ljudje božji, duše krščanske, meni se je pa nesreča zgodila, grozna nesreča. Kolomaz sem pozabil doma, ali se mi je izgubil, ali ga je pa kaka dolga roka ukradla, in jaz nisem imel s čim namazati voza, četudi cvili in stoka, da se sliši pol ure naprej in pol ure nazaj. Le pogledjte, kako so zlizana pesta! Pa sem dejal, ko sem prišel v gozd: Lej, Andrejec, tukaj bi lahko kakšnega polža našel, pa bi se namazala kolesa, da bi rajša tekla. Pa nakrat pride ta-le mož z dežnikom (Višnjanje se zaničljivo zakrohota), pa me meni nič, tebi nič oplazi in se nekaj znaša nad menoj, da sem mu že mislil vrniti z bičevnikom. Polža nisem našel, upam pa, da bom v vašem kraju dobil kaj mazila za svoja kolesa. Bog vé, da rad plačam, ali pa zamenim za posodo.“

Županov oče se ozró po svojih podložnikih nekako v zadregi, ker niso vedeli, kako bi vso stvar izmotali, zakaj zdelo se jim je vendar, da lončar ni mislil tako hudo, kakor je pripovedoval oni mož.

„Ali nisi dejal, da smo mi polži?“

„O, Bog obvaruj, kdo je to dejal in kdo se je tako grdo zlagal o meni? Še nikoli mi ni na misel prišlo, da bi zmerjal kakšnega človeka s polžem. Verjemite mi, ljudje božji!“

„Naj ti bode odpuščeno za danes! Drugič pa bolje pazi, kadar še prideš v naše mesto.“

„Tem ljudem se meša“, godrnja Andrejec na tihem, da ga nihče ne sliši.

„Ali je še daleč do Višnje gore?“ vpraša potem, ko je videl, da ni nič več hudega.

„Vidiš, to-le je; tukaj si že v Višnji gori“, pokažejo mu Višnjanje.

„Kaj? Ali ta-le vas je Višnja gora? To je višnjansko mesto?“

„To ni nobena vas! Mesto je, nič se ne norčuj! Ako ti pa ni všeč, po kaj si pa prišel?“

In Andrejcu ni kazalo drugače, kakor molčati, da ne pride še v večje zadrege.

Mož z dežnikom je pa še vedno jezno pihal, da je lončar žalil Višnjanje in da je zaslužil kaznen zaradi tega.

Mnogi so potegnili ž njim in šele potem so umolknili, ko jim reče župan:

„Sejmarjev ne smemo preganjati! Kakšni sejmi bodo potem? Rajši malo potrpite!“

Ko najde Andrejec prenočišče, izpreže liščka, potem si pa kupi sala in dobro namaže kola.

Andrejec se je v Višnji gori najpreje odahnil.

V.

Ni mesta lepšega,
Kakor je Višnja gora.

Nar. pesem.

„Torej to je višnjansko mesto, kamor mi je svetoval Suhastran peljati lonce na prodaj! Zakaj mu Bog še jezika ni posušil prej, predno mi je to svetoval“, modroval je Andrejec drugega dne, ko je pohajal po mestu in se oziral, kje bi zagledal kaj mestnega.

Seveda je bil nevoljen, ker ni našel mesta takega, kakor mu ga je slikala domišljija.

„O, blažena naša Dolenja vas! Trikrat je večja in dvakrat lepša kakor to preteto mesto! . . . In ti ljudje, kako so čudni! Jeden hodi ob jasnem vremenu z dežnikom; drugi prestrezajo ptuje ljudi, da še v mesto ne morejo; nekateri so vsi raz sebe, če pošten človek pošteno govori: Oj, kaj bo to! — Jaz pa povem temu Jožetu Suhastranu, da naj sam hodi v to preteto vas sejmarit. I, kje se more v takem-le kraju kaj prida prodati? Pa še posodo za gospôdo sem vzел s seboj! O, jaz in moj lišček si bodeva zapomnila Višnjo goro do sodnjega dne.“

Hodi gori in doli po mestu; — pa ne opazi ničesar. Ko se vrne k liščku v hlev, stopi k njemu in pravi:

„Lišček moj, slabo sva zadela. Pravijo, da je mesto, pa nimajo ‚rihte‘ ne ‚fronkarije‘ ne druge takove gosposke hiše.“

Dolgočasil se je Andrejec v Višnji gori prav močno, zlasti tudi zato, ker si ni upal ziniti nobene šaljive. Izprevidel je bil, da Višnjanje ne razumejo šale. Kjer se pa Andrejec ni smel po svoji volji in nagonu mnogo šaliti, tam ni bilo zanj, naj je bilo še tako kratkočasno.

Težko je pričakoval semanjega dneva. Ker je bil v gostilni dokaj zajedel, obudila se je v njem zopet jezica na ženo, ker mu ni bila spekla ničesar.

Ko so pa začeli staviti po trgu tržne lope, upal je po številu lop, da semenj ne bode tako slab, kakor si je bil mislil.

In res, drugega dne na vse zgodaj so drli ljudje od vseh strani skupaj, da se je Višnja gora kmalu napolnila. Višnjanje so stali na vežnih vratih, kadili tobak in častljivo odzdravljali kmečkim znancem, ki so jih spoštljivo pozdravljali.

Andrejec zapelje voz na lončarski trg, izpreže konjiča in pusti, da se pase okoli, potem pa razloži posodo. Tekmeci njegovi so bili gorenjski lončarji, ki so se postavljali z dokaj čedno posodo, tako, da se je Andrejec bal, da ne bi mogel prodati svojega blaga, ker je z zvedenimi očmi spoznal précej, da je gorenjska roba boljša. V ceni Gorenjci seveda niso mogli tekrovati z Andrejcem, in zato je imel le-ta okoli sebe kmalu cel krog ženskih, ki ne gledajo toliko na blago kakor na ceno, katere so kupovale različno posodo. Prejšnja nezadovoljnost se je kmalu umaknila prešerni zadovoljnosti.

Izpraševal je višnjanske matere, koliko zibeli teče v hiši, kako je možu ime, trkal je na lonec ali skledo in vpil, da je prevpil vse:

„Kupite, kupite, poje ko zvon! Pol za denar, pol takó! Danes je ura; danes je čas: jutri se ne bode dobilo več take robe. Sam porcelan! Trdno blago in trpežno; če vam skledo zarinem v glavo, gotovo jo razbijem.“

In ženske so veselo izbirale in kupovale. Seveda so se nekatere pogajale ž njim, pa Andrejec ni bil trd. Gorenjski lončarji so gledali pisano Andrejca in gnečo okoli njega, ker so imeli malo kupovalcev. Rotili so se in bentili Ribničana, ki jim je s svojo slabo robo izpridil vso kupčijo, da blaga ne morejo spraviti v denar.

Ob treh popoldne Andrejec ni imel črepinje na vozu, samo slamo: vse je poprodal do zadnjega kosca. Še jedenkrat prebrska vso slamo, in ko se prepriča, da nima nobene lončene stvarce več, pravi ženskim, ki bi bile še rade posode:

„Ljudje božji! Čast bodi Bogu in svetemu Roku! Vse sem prodal! In hvala tudi vam Višnjanke, ker ste vse pokupile. Koder bom hodil ali se vozil, povsodi bodem pravil, da v Višnji gori se prodá, dobro prodá, da ste Višnjanke res dobri dekličí. Bog daj zdravje vsem Višnjegorkam in njihovim možem, da bi še drugikrat tako kupčevali, kakor smo danes.“

Ko se ženske razidejo, pospravi, kar je imel, potem se pa spusti v mesto, da si nekoliko še ogleda semenj. Najprvo si privošči jedi, ker je imel že prazen želodec, potem pa še polič vina, od veselja, ker je bil napravil dobro kupčijo.

Prvič napije:

„Bog ti daj zdravje, ti moj ljubi Suhastran! Piti bi ti dal, ker vem, da si žejen kakor vsak mešetar, pa te ni semkaj, kakor si dejal. Bom pa jaz pil namestu tebe, ki ti to vino gotovo ne bo nič teknilo.“

Izpije.

„Nobena pratika ni tako učena, kakor si ti. Bog ti daj zdravje, da bi mi še dostikrat kaj tako pametnega povedal!“

Ko se okrepča, prešteje skupiček. Bil je prav zadovoljen, zakaj izkupil je bil več, kakor se je nadejal.

Potem hodi po semnju med lopami in ogleduje razobešeno blago. Ko ugleda žensko blago, tako lepo pisano, da ga je kar v oči bôdlo, spomni se nečesa. Stopi bliže h kramarju in veli:

„Pokažite rute!“

Prodajalec jih naloži predenj cel kup, rekoč:

„Nate! Izberite!“

In Andrejec izbira dalj kakor ženske sklede. Naposled si izbere lepo židano ruto rdeče barve, z zlato-rmenimi križastimi progami. Rad bi jo bil primeril kaki ženski, da bi se bil prepričal, kako se bo podala ruta ženi, toda ni poznal nobene ženske.

„Koliko velja?“

„Trideset grošev kakor jeden krajcar. To je roba. Čista žida! Potipljite, kako je mehko in potežkajte, kaka teža je to! To vam rečem: takega blaga še niste imeli, ne vaša žena in otroci! Take rute ni na vsem semnju!“

Bog vé, kdaj bi bil nehal prodajalec brbljati, če bi ne bilo še drugih ljudij, ki so hoteli vsak kaj drugega.

Andrejec še nekaj časa premišlja in ogleduje, ali bi jo, ali ne. Ker je bil pa naredil dobro kupčijo in je vedel, kako bo žena vesela, odloči se.

„Devetindvajset grošev je ruta, ako jo kupite. Žena vas bode trikrat objela, hči pa gotovo dvakrat, ako ji podarite to ruto“, nago-varja kramar, ki bi bil rad napravil kupčijo. Prodajalčeve besede so Andrejca še bolj vspondôdile. Misli si: „Z ruto bom ženo potolažil in razvelil najbolj.“

„Pa jo zavijte! Osemindvajset grošev bo!“

„Vi, grča! Jaz bom moral lopo podreti, ako bom prodajal vedno v izgubo. Pa naj bo v imenu božjem. Bova pa še drugikrat naredila kaj kupčije!“

„I, kajpak!“

Prodajalec mu dá zavito ruto in lončar mu odšteje denar.

Kamen se odvali Andrejcu od srca, zakaj ruta bo gotovo potolažila majko, ako bi se še kaj srdila.

Spravi jo v notranji žep.

Kmalu se izgubi s semnja, ujame liščka, katerega so bili gorenjski nevoščljivci prepodili od voza, in se odpelje s praznim vozom, polno mošnjico in z židano ruto v žepu. Vleklo ga je domov.

„Vre, dobro sem opravil!“ reče sam sebi, ko je imel Višnjo goro že za hrbtom.

Domov je vozil lišček hitreje, ker je bil voz prazen. Kjer je bilo navzdol, tam je celó stekel, da je zadnji konec vozička kar odskakoval.

Drugi večer se mu odprè ribniška dolina, kamor se je vračal tako rad. Kesal se je in sam nase je bil jezen, ker je očital ženi, da ne zná loncev delati in se je bil celó tako spozabil, da ji je bil glino zapodil v glavo.

„Nikoli več je ne bom!“ ponovi stokrat sam zase.

Ves blažen in upa poln, da se pobota z ženo, zapoje, ko se pomika voz proti Dolenji vasi:

Mož le tisti je,
Ki po svajtu gre;
Kdor doma tiči,
Ta nič vrajden ni.

Čez nekaj minut se ustavi pred domačo hišo. Sinovi brž planejo iz hiše in za njimi stopi na prag mati.

„Dolgo te ni bilo“, izpregovori ljubeznivo, in zadovoljnost ji je odsevala na obrazu.

„Ali si prodal?“

Andrejčevo srce je poskočilo od veselja, ker je videl ženo veselo in zadovoljno.

Vajeti vrže sinu in skobaca z voza. Sinovi odpeljejo liščka in voz, Andrejec se pa obrne v hišo.

„Dobro sem opravil. — Vse sem prodal!“

„Ali si hudo lačen? Kaj ti čem napraviti?“

Ona je hotela popraviti sedaj, kar je bila grešila. Odkar ni videla njega, pretrpela je mnogo. Vest ji ni dala mirú, ne po noči, ne po dnevu. Nagledati se ga ni mogla.

„E, boš že napravila!“

V hiši izvleče on zavito ruto in ji dá:

„Ná!“

Ona razvije, pa se skoro prestraši. Pogleda ruto, — pogleda njega, — solze radosti, — kesanja, — blaženosti ji zaiskré v očeh. — Ljubezen do moža vsplamti z vso silo, da se ne more premagovati in ga veselo objame.

Andrejcu zaigra kri po žilah. Vse je bilo pozabljeno, — odpuščeno.

„Ne bodi otročja, Marina!“

Izkuša se izviti prisrčnemu objemu ženinemu, ki ga je sedaj skesano ljubila še bolj.

Misli si:

„Zakon je kot travnov dan. Sedaj lije dež in divja vihra, da čez nekaj časa toliko lepše in toplejše sije solnce.“

Med tem priropotajo sosedje, da zvedó, kakšna je bila kupčija.

Marina skrije ruto in gré k ognjišču, da mu pripravi večerjo.

Vasovalci posedejo, in Andrejec jim pripoveduje, kako je vozil in prodajal. Mnogi so mu zavidali srečo.

In od takrat ne mine v Višnji gori semenj brez kakšnega ribniškega lončarja. Toda Andrejec vedno pravi, da takega semnja ni več, kakor je bil takrat.

Blazna žena.

(Slika. — Spisal V. S.)

Popolne, neskáljene sreče
Pod solncem ne včaka zemlján.

S. Gregorčič.

V lepi planinski dolinici je stala čedna hiša. Bila je last trdnega kmeta, da ne rečem imovitega. Seveda na kmetih in posebno v goratih krajih ni treba tisočakov šteti, da se pridobí ta prislov. Koprivnik je bil torej trden kmet, kateremu je tekla srečno življenja nit. Žena njegova je bila dobra duša, zraven pa še pridna in delavna. Vse je moralo biti v redu pri hiši. Ni torej čudno, če je njen sinek Martin po njej podedoval to lastnost. Martin je bil pa tudi v resnici lep in priden deček, pravo veselje materi, ki si ga je mislila kdaj kot gospoda. In res so poskusili, kako bi to šlo.

Z očetom se mati pomeni, ko je bil sinek sedem let star, da bi bilo dobro sinka poslati v šolo. Oče se nekoliko časa protivi, potem se pa le udá prošnjam svoje žene. Nekako prazničen je bil tisti večer, ko so vsi trije pri večerji sedeli in začne oče sinku pripovedovati, kaj se ima ž njim zgoditi. Mati je pazila na vso moč, kako sprejme sinek očetove besede. Vzradostil se je na prvi hip, ko je čul, da bo lahko še kedaj imeniten gospod; toda bridka žalost ga je zopet prešinila, ko je pomislil, da se mora ločiti od ljube mamice in od dobrega očeta, ki tako zanj skrbita. Tudi psička in ovce ni pozabil, saj sta tudi ta dva bila njemu ljuba kot prijatelja v najbolj nežni dōbi. Solze so mu začele kapati raz lice, in včasih mu je ušel kak vzdih. Mati ga tolaži, da se mu bo dobro godilo v mestu, ker mu ne bo potreba delati, ampak samo učiti se in vaditi v potrebnih znanostih. Vrh tega pa mu obljubi, da ga prideta z očetom večkrat obiskat. Sinek se polagoma dá pogovoriti in odslej vedno misli na mesto in učenje.

Doma se je pa pričelo sedaj pripravljanje za odhod. Jeseni je bilo namreč treba odriniti v Kamnik, kjer so gospodje frančiškani poučevali v ljudskih šolah. Kako kratek je bil Martinu ta čas, kar ga je mogel prebiti še v domačem kraju.

Dan za dnevom je ginil, in bil je že predvečer odhoda tu, predno se je prav zavedal. Koliko je imel tedaj opravka! Po slovo je moral iti k vsem sosedom; tudi ovco je objel in pèska pogladil. Bil je takrat ves nov in to mu je še nekoliko poguma dalo ob bridkem slovesu.

Drugo jutro še solnce ni izšlo izza gorá, ko je oče že stal s konjem pred hišo. Sinek se ni mogel ločiti od matere, kakor bi se nikoli več ne videla. Vendar je bilo treba odriniti.

Oče je držal bič v roki, in sedaj je bilo potrebno slovo končati. Presrčno stisne mati še jedenkrat sinku roko, oče udari z bičem, in voz oddrda. Z objokanimi očmi je mati stala na pragu in z roko migala za odhajajočima.

Kako se je od tega dné hudo godilo materi! Povsodi ji je nečesa nedostajalo, vse se ji je zdelo prazno. „Poglej“, dejala je včasih očetu, „kako je sedaj pri nas vse mrtvo, kar je Martinek odšel! Bog daj, da le ne bi zbolel; kake skrbi bi imela!“ Tako je govorila Martinova mati; če je pa bila tiha, mislila je gotovo na Martina v Kamniku.

Leta so tekla. Martin se je dobro učil. Ko je bil oče zadnjič v Kamniku, pohvalil je učitelj njegovo pridnost in lepo vedenje. Kako je bilo tega poročila materino srce veselo!

Ko je dovršil ljudske šole, dali so ga v Ljubljano v latinske šole. Sedaj je bilo sicer treba več denarja izdajati, vendar se je to že še prebilo, saj je hiša trdno stala, in Koprivnik se ni tresel za vsak krajcar.

Toda kmalu se je grozna nesreča pripetila v dosehmal srečni družini. Oče je imel v gorah mnogo opravka. Po gorah so pa slaba in nevarna pota, kakor znano. Če človek dobro ne pazi, pade lahko v prepad in se ubije. Pota v planinah so bila očetu dobro znana, saj je bil sin planin, in morebiti ni bilo steze dve uri okrog, da ne bi bil že večkrat hodil po njej, zlasti ko je bil še mlajši; da bi zašel, ni bilo nobene nevarnosti.

Nekega dné je imel opravek pri drvarjih, ki so visoko v gorah drva cepili. Ker je bilo mnogo opravila, zamudil se je nekoliko, da je solnce že svoje zadnje žarke pošiljalo na zemljo, ko je začel korakati proti domu. Dež je bil prejšnji dan tla zmočil, da so bila polzka. Ko Martinov oče pride do majhnega ovinka, zdrsne mu noga, in on pade v neznansko globino. Tedaj je zašumelo v tistem gozdu, in iz prepada se je čul silen udarec, kakor bi se skala utrgala in pala na trda tla. Sova je zaukala na pol strohneli bukvi, in zopet je zavladala krog in krog nočna tišina.

Kako je s strahom mati doma pričakovala svojega moža! Lučica je jela pojemati in — vse tiho. Nikogar ni bilo, da bi potrkal na zaprte duri; nikogar, da bi materi poročal o možu; nikogar, da bi potolažil prestrašeno srce. Kolikokrat je šla k oknu, da bi zagledala priha-

jajočega moža; koliko očenašev je zmolila, da bi se oče srečno vrnil, toda — vse tiho! Začelo se je že daniti, in mati še ni zatisnila očesa.

Takoj gre k sosedom povpraševat, ali kdo kaj vé, kje je ostal oče. Toda nihče ne vé kaj trdnega. Nekateri pravijo, da je morebiti pre-

Zidarski donašalki. (Risal J. Germ.)

nočil pri kakem ovčarju v gorah, ali pri katerem drvarju. V strahu in upu je pretekel prvi dan, v obupu drugi, in še ni bilo nobenega poročila.

„DOM in SVET“ 1895, št. 19.

Brez dvojbe se je zgodila grozna nesreča. Mnogo ljudij je bilo na vse strani razposlanih, da bi iskali truplo ponesrečenega moža. Tretji dan

na večer dobé sled in pridejo do nesrečnika. Z veliko težavo prinesó truplo iz brezdna na dom. Koliko je v teh dneh nesrečna žena pretrpela, ne dá se popisati. Ko pa sedaj zagleda truplo svojega moža, pade v nezavest.

* * *

Kako tožno so peli zvonovi, ko so pokopavali očeta Martinovega! Nikomur pa se niso zdeli glasovi tako silno žalostni, kakor Martinu, ki ga je zadela tako bridka izguba. Matere ni bilo pri pogrebu, ker je zbolela zaradi prestanih skrbi in velike žalosti. Ko se je Martin vračal od pogreba, tolažili so ga sosedge in znanci, pa potolažiti ga vendar nihče ni mogel; saj pravijo, da je za užaljeno srce mir in molitev najboljši lek. Najbolj pa je vendar ugajalo Martinu, kar je čul o očetu. Vse ga je hvalilo kot dobrega, poštenega in pobožnega moža.

Žalostni dnevi so se sedaj vrstili v malo dnij prej tako zadovoljni družini. Mati je polagoma okrevala, a prejšnje živahnosti in veselosti ni več ohranila. Martinu ni drugega kazalo, kakor ostati doma in šole pustiti. Silno težko je bilo to Martinu, vendar se je tolažil, da bo materi njegova prisotnost gotovo koristila in da bo slednjič, če tudi kmet, vendar lahko svojim vaščanom kaj koristil, ker se je več učil kakor oni.

Mirno življenje je bilo na Martinovem domu. Očetove smrti se z materjo nista, vsaj v pogovorih ne, nič več spominjala, razven zvečer, kadar sta molila za njegovo dušo.

Martin je rastel in dorastel v krepkega mladeniča. Nova skrb je pričela mater vznemirjati. „Kaj, ko bi našega Martina v vojake vzeli?“ vprašala se je mati včasih, kadar ga je videla korakajočega od doma in je na pragu za njim zrla. Njena slutnja se je obistinila. Na pomlad je bil Martin potrjen in nekaj mesecev pozneje je moral odriniti v Ljubljano, ker se je pričela vojska v Bosni. Kako hud udarec je bil ta dogodek za ubogo mater! Rajša bi bila dala vse, da le ne bi bilo treba sinu iti v vojsko. Pa postava je postava, nikdo se jej ne sme ustavljati. Martin je moral oditi. Če je bil materi že njegov prvi odhod težaven in tožen, koliko bolj šele odhod morebiti za vselej!

Da je bila ločitev tudi sinu bridka, kdo bi se čudil? Vsakdo je rajši doma pri ljubi materi, kakor v krvavem boju, kjer ne vé ne ure ne dneva, kdaj ga zadene smrtna krogla. Pri slovesu je obesila mati sinu okrog vratu srebrno svetinjo Matere Božje, in sin je odšel.

Bosna je zahtevala mnogo žrtev. Marsikatera slovenska rodbina je v tej vojski izgubila sina, ki je v junaškem boju slavno končal življenje. In vendar ni na njegovem grobu niti spominika niti cvetic, morebiti še celó križa ne; jedini spominik mu je kako ljubeče srce v domovju, ki se ga pogosto spominja in za njegovo dušo moli k Stvarniku.

Martin je bil med prvimi, ki so prekoračili Savo in se spoprijeli s sovražniki, krogla mu je ustavila srce. Njegov tovariš je žalostno usodo svojega prijatelja brzojavno dal naznaniti materi. Kakor pa cvetka, ki je bila poškodovana in zopet okreva, če ji prijazno pomladansko solnce svoje žarke pošilja, zvone, ko zopet rano dobi, tako se je zgodilo tudi Martinovi materi. Od hude izgube svojega moža je okrevala, ker je imela še pridnega sina v tolažbo: ko je pa čula, da je tudi ta mrtev, bila je strta. Vročinska bolezen se je lotila ubožice, in umrla bi bila, ako bi ne bila trdne narave. Zgodila se je pa še hujša nesreča. Ko je telesno zopet ozdravela, duševno ni bila več zdrava. Telesna bolezen je vplivala na dušo, da je žena zblaznela. Čudno se ji je govorica pletla; govorila je, kakor bi se ji sanjalo, in njeno oko je bilo mrklo. — In naj še konec povem: kratek je, pa žalosten.

V boleznih se je ubogi ženi vrinila misel, da njen sin ni mrtev, temveč da je zašel v gorah. Na vsak način ga je hotela poiskati. Seveda ji je na vso moč branila dekla, ki je sedaj zanjo skrbela, pa vedno ni mogla paziti nanjo. Ko je dekla nekoč šla iz doma, da bi nakupila potrebnih rečij, uide ji žena iz hiše. Večer je bil. Bleda luna je žalostno zrla z višine na uboge zemljane. Po skalnati poti pa so se čuli hitri koraki, ki so votlo odmevali iz gozda. Nobenega človeka ni bilo, da bi videl, kaj se godi v tem kraju. Odslej nihče ni več videl blazne žene, nihče ni o njej nič slišal. Samo luna bi nam mogla našo radovednost utolažiti, ker ona je nepremično zrla na ubogo ženo. „Po skalnatem robu“, tako bi luna pripovedovala, „lezla je ženica vedno dalje. Ni se bala prepada, kjer bi se bila divja koza plašno ozrla, da ne bi padla v prepad. Kar stopi na preperelo skalo: ta se utrga in ž njo vred pade ženica v globočino, iz katere nikdo živ ne pride.“ Tako bi luna pravila in kakor bi jej bilo hudo, skrila bi se za oblak, da bi je človek ne videl žalujoče.

Človek na svetu mnogo trpi,
Da si nebeški raj prisvoji.

Boginski Martin.

(Črtica. — Spisal — è.)

Zares, brez križa ni bil nikdar Boginski Martin. Komaj je počel dobro kobacati po stari, raztrgani koči svojih starišev in se igrati z malo, nekoliko starejšo sestrico, že je izgubil očeta. Prinesli so ga nekega zimskega dné mrtvega iz gozda domov; hrast, katerega je podsekaval, podrl se je nerodno nanj, zlomil mu kosti in mu vzel borno življenje. Ubožno je životarila odslej vdova z dvema sirotama; ne vem, kako bi bilo, da ni bilo dobrih ljudij. Hodila je v dnino, zaslužil se je tako vendar kak novčič in dobil kak založaj. Nu, stara, ki je že dolgo pokaljevala, oslabela je kar nakrat, morala torej v postelj, a čez dobrih deset dnij so jo odnesli štirje sosedi na vaško pokopališče. Martin, kateri je bil sedaj dorastel že za pastirja, nosil je spredaj križ, sestrica je pa zadaj za pogrebci plakala.

Ostala sta sedaj on in sestrica sama na tem božjem svetu. Živela sta siromašno življenje. Sestrica je pomagala sosedom pri delu, a on je pasel ptujo živino. Zaslužila sta si za obleko in pa smela sta sesti k sosedovi mizi: sirotama je bilo to dosti. Zvečer sta se zopet vračala na svoj siromašni dom in ondi odpočila svoje trudne ude. Tako je bilo dan za dnevom, leto za letom; ubožca pač nista vedela za dobro in navadila sta se nositi težki križ siromaštva.

Kar sem ga poznal, bil je Martin vedno jednak: niti mlad, niti star, ponižen kakor vijolica, marljiv kakor mravljinca in pobožen tako, da si je mislil vsakdo: ako ne sprejmó Martina v nebesa, ne bodo nobenega. Rojenice, katere mu niso namenile ob njegovem rojstvu bogastva, niso ga obdarile niti z lepoto. Bil je majhen, sključen, imel velike oči globoko notri v jamicah, razrovano in nagubančeno čelo, široka usta in tenák, naprej upognjen vrat. Zato mu je pa bila lepa duša; ne bi ga bil našel jednakega niti v deveti župniji. Da vam ga je bilo le videti v cerkvi! Njegov križ je bil za tri druge, a ko je izvlekel iz velikega žepa svoje suknje molitvenik z velikimi, debelimi črkami in si oborožil očesi z velikimi naočniki, čulo se je prav glasno odpiranje in pa zapiranje njegovih ustnic, katere so prebirale pobožne molitve. Klečal je vedno blizu žrtvenika in glasno odgovarjal gospodu župniku molitve. Rad je tudi postregel cerkveniku, ako je le mogel. Ako je bil križev pot ali pa kaka procesija, tedaj je nosil spredaj pred vsemi ponosno križ naš Martin. Te časti ne bi bil prepustil niti največjemu prijatelju,

niti je prodal za drage novce. Saj se pa tudi ni nobenemu tako podal križ, kakor siromašnemu Boginskemu Martinu.

Martin sedaj ni več pasel živine, hodil je le v delo. Tudi njemu se je jedenkrat sreča nasmejala, dobri sosed mu je odstopil košček gozda, katerega je on s sestro premenil v njivico in pridelal ondi kak krompirček ali kak drug pridelek. Ob žetvi in pa v jeseni se je še tudi kaj malega pri sosedih nabralo, saj je svet dober, tako, da je bilo sčasoma zopet bolj prijazno v Martinovi koči. Da, ali kdo bi sreči verjel! Nasmeje se siromaku, da napravi še nižjo pot svoji družici — nesreči. Bolezen, katera se je pritepla jedne hude zime v našo vas, vzela je Martinu dobro sestro, s katero je preživel toliko dolgih let, dasi v siromaštvu, vendar zložno in prav po bratovsko. Črne koze so mu spravile sestro pod zemljo, a ko so nosili mrtvo truplo nekega mrzlega zimskega dné na pokopališče, nosil je Martin zopet križ. Stiskal ga je krčevito v onem mrazu s svojimi koščenimi rokami, a nanj so mu padale gorke, gorke solze.

Ostal je sam samcat na svetu. Usoda ni mu vzela imetka, — njega ni nikdar imel, ali vzela mu je drage, katere je srčno ljubil; saj cvete ljubezen tudi v srcu siromakovem. In če se je do sedaj malo brigal za posvetne stvari, brigal se je odslej še manje. Kak grižljaj je vedno dobil pri dobrih sosedih, a tudi za obleko si je zaslužil. Kadar je pa utegnil, takrat se je odpravil na pot in bil jedenkrat na Žalostni gori, ali na Bistrici, da, še celo na Zaplato in na Brezje je romal pobožni Martin. Vzel je v roke palico in molek in korakal dalje v pobožni molitvi. In tam na božjih potih je pomolil obilno za drage pokojnike in za dobrotnike, zahvalil se je Bogu za prejete dobrote. V domači cerkvi je pa zopet nosil križ, saj ga ni umel nobeden tako nositi kot Martin. In nosil je križ mnogo let.

Prišlo je naposled vendar tudi njegovo odrešenje. Oslabel je že Martin, mnogo jih je že imel na ramenih, in neke pomladi je moral kar v postelj. Oj, bila je mučna ona njegova bolezen. Onako sam je moral ležati v svoji siromašni koči; ljudje so mu pač prinašali potrebne hrane, ali pri njem ostati pa vendar niso mogli. Potrpežljivo je trpel bolezen in šepetal molitev na molitev. Vendar je še želel ozdraveti. Bližal se je namreč križev teden in tedaj je nosil vselej pri procesijah Martin križ; rad bi ga bil še nosil

Boginski Martin. Vendar ni se mu izpolnila želja. Nekoliko dni prezgodaj je izdihnil.

Zvonili so mu z vsemi zvonovi, a sprevod mu je bil iz kočice na pokopališče. Tako je odredil gospod župnik, saj ga je tudi on zelo cenil. In bilo je za čuda mnogo pogrebcev, — ljubili so ga.

Mnogo let je že od tega. Mirno leži vaško pokopališče in križec stoji pri križcu, jeden večji, drugi manjši — vendar lep spomin pokojnikom. Nu, zaman iščeš križa na prerastenem grobu siromaka Martina. Pa kaj bi tudi njemu križ, saj se ga je že dosti nanosil v svojem življenju.

Predaja Roda.

„Hej, raduj se, Soliman mogočni!
Tebi Alah je podelil zmago;
Glej, nad Rodom bel se prapor vije
In od Roda dolg sprevod se vije
Preko polja k tvojemu šotoru:
Dolga vrsta vitezov junaških,
A pred njimi najhrabrejši vitez,
Njihov vodja — vitez L' Isle-Adam!“
A vesel ni Soliman mogočni.
Prišel je pred njega L' Isle-Adam,
A upognil ni pred njim kolena,
A poljubil ni mu roba plašča —
Krepko hodi, govori ponosno:
„Kar prihaja z mano jih k šotoru,
Ne-bi tebi se nikdár udali,
Niti tebi, ni junakom tvojim;
A udali so se joku dece,
Uklonili so se ženskim solzam,
Omečile so jih starcev prošnje.
Teh se smili, nam ne prizanašaj!“

To mu pravi, pa si meč odpaše,
Položi ga carju na koleno.
Sluša njega Soliman mogočni,
Gleda njega in njegove druge
Pa se čudi slavi in junaštvu;
A v odgovor te besede reče:
„Meč junaku vzeti je sramotno.
Prosto hodi s svojimi junaki,
Prosto hodi, kamor ti je drago.
Jaz dam brode, Bog ti daj vetrove,
Da po širnem ponesó te morju,
Kamor-koli vlečejo te želje.
Meni Alah je podelil zmago,
Vendar čuj me, kaj ti dém junaku:
Da so moji ti sodrúgi tvoji,
Zá-nje dal bi celo svoje carstvo,
Kajti ž njimi spet bi je pridobil.“

Gojko.

Celje in okolica.

(Povestne in mestopisne črtice. — Poleg „Celjske Kronike“ i. dr. sestavil Andrej Fékonja.)

(Dalje.)

Elementarne sile.

Tudi v zadnji dôbi je imelo Celje z okolico vred mnogo trpeti po raznih prirodnih nezgodah in nadlogah.¹⁾

Leta 1474., 1542., 1782. so bile priletele kobilice ter vse požrle. Za njimi so bile slabe letine, draginja in lakota, kakor leta 1474., 1479., 1570. „črno leto“, 1590., 1757., 1813. do 1817. i. dr.

Leta 1348. dné 25. prosinca je bil tak silovit potres po vseh naših deželah, da so se razsula cela mesta, vasi in nad 40 gradov, da, celó gore so se prekucnile in doline zasule.

Ljudje so rekli, da je to bila božja kazen, ker so bili grofi in plemenitaši tako hudobni, razbojski in nečlovečje grozoviti.

Nadalje je razsajal v naših krajih pomor (človečja kuga) silno grozno v letih 1349., takozvana „črna smrt“, ki je pobrala tretji del ljudij, pa zatem l. 1449., 1543., 1600., 1644., 1647. dvakrat ter je v celjski župniji pomrlo 400 ljudij za kugo. A posebno hudo je bilo meseca grudna l. 1679. in prosinca l. 1680., ko je zopet kuga pomorila mnogo ljudij v Celju in po sosednih krajih. Mesto je bilo tedaj, kakor se zdi, povse zaprto. V zahvalo, da je ponehal pomor, sezidali so Celjani cerkev sv. Jožefa na griču zunaj mesta, kakor so bili obljubili.

Poleg tega so bile v Savinjski dolini velike povodni; n. pr. leta 1550. tako nagla, da je

¹⁾ Vid. Orožen, C. Kr. dot. letn.

potopila tudi mnogo živine; l. 1672. med vsemi največja, zaznamljena še na mestnem stolpu za starim špitalom; l. 1687. je podrta voda v Celju Savinjski most; zatem l. 1770., pa nadalje mnogokrat početkom tega stoletja, posebno velika l. 1824. in tako zaporedoma več ali manje skoro vsako leto Savinja poplavlja in oškoduje okolico.

Še strašneje je v Celju divjal ogenj v pogostnih in hudih požarih. L. 1448. sta pogoreli dve ulici, kakor je bilo preje omenjeno; l. 1502. je pogorel večji del mesta; l. 1534. je zopet mesto pogorelo; l. 1687. je pogorelo vse mesto razven župne cerkve; l. 1783. je pogorelo deset hiš; l. 1794. zopet trinajst hiš. Najhujši požar pa je bil v Celju na veliki četrtek l. 1798., ko se je bil užgal minoritski samostan, v katerem je tedaj bila vojaška bolnica, ter so se smodniške patrone razletele goreče po največ lesenih strehah, da je pogorelo razven trinajst z opeko kritih novih hiš (l. 1794. pogorelih) celo mesto, deloma tudi župna in minoritska cerkev, pa se je zadušila tudi jedna družina (čevljarja Mart. Šandorja, vkup šest oseb).

Recimo sedaj še katero o celjskih obrazujočih zavodih, o državnih ustavih in raznih društvih itd.¹⁾

Učilišča v Celju.

Prvo šolo v Celju so osnovali redovniki minoriti, ki so poučevali otroke v zasebnih hišah. L. 1763. je sporočil Andrej Paumgartner, tajnik pri komisiji milih uklad, 1000 gld. za celjskega učitelja, ki bo brez druge plače učil šest otrok, katere mu bodo odkazali mestni načelniki.

Cesarica Marija Terezija je dné 9. rožnika leta 1777. ono jednorazredno samostansko šolo razširila na tri razrede ter jo zajedno povikšala za glavno šolo. Podarila je tudi 50 cekinov za šolsko pripravo, katerega dara je zahvalno spomenjal letopis v 3. razredu te šole:

SVpeLLeCtILiA aVgVstlssIMa Theresla nobIs DonaVI.

Ta šola je bila tedaj v Führenbergovi hiši v Gosposki ulici sedaj št. 119. Prvi ravnatelj te glavne šole je bil minorit p. Mansuet Zanggerl, katehet je bil tedaj minorit p. Magnus Pechinger, minorit p. Edmund Haak in Benedikt Sluga pa sta bila tedaj učitelja te glavne šole.

Istega leta 1777. so tudi popravljali in obnavljali staro šolsko hišo; in dné 9. listopada istega leta se je začela šola že v obnovljeni učilnici na cerkvenem trgu nasproti velikim vratom mestnožupne cerkve. Leta 1821. so hišo glavne

¹⁾ O letu 1848.—1849. oziroma tedanjih dogodkih v Celju, kakor o narodni straži, o volitvah v frankfurtski parlament, pa v začasni deželni in za dunajski državni zbor, o „slobodi“ i. d. pripoveduje Ig. Orožen v svoji „Celjski kroniki“ str. 203 isl.

šole pozidali večjo ter jo podaljšali tje do mestnega obzidja. Jeseni l. 1827. se je začel v tej glavni šoli še četrti razred in to prvi tečaj, drugo jesen pa drugi tečaj četrtega razreda; a četrtega razreda drugi tečaj je dovolila dvorna komisija nauka šele z dopisom dné 20. listopada l. 1830. Tedaj pa je bil s prizadevanjem ravnatelja in kateheta Sim. Rudmaša od glavne šole odločen dekliški oddelek ter je bila osnovana posebna dekliška šola z dvema razredoma. Prvi učitelj dekliške šole je bil Rupert Kapun.

Na tej c. kr. glavni šoli je bila l. 1848. ustanovljena tudi učiteljska pripravnica z jednoletnim tečajem, v kateri so poučevali učitelji iste glavne šole. In leta 1850. je bila utemeljena še c. kr. mala realka, v kateri sta poučevala dva učitelja in jeden pomožni učitelj v dveh razredih. Naslov temu učilišču se je tedaj glasil službeno: „K. k. Unterreal- und Hauptschule und Lehrerbildungsanstalt.“ Ravnatelj je bil tedaj Janez Vošnjak, dr. teologije, duhovni sóvetnik, nemški propovednik, zajedno učitelj na pripravnici; katehet pa Anton Vrečko, mestni kapelan, in učitelja na realci: Anton Weisser in Josip Zangger.

Razven teh učnih zavodov je bila še šola ponavljalnica za rokodelske učence in od l. 1828. slovenska nedeljska šola za mladeniče in dekleta.¹⁾

Do l. 1868. in 1869. so veljale stare šolske postave, takozvana „Politische Schulverfassung“ tudi za Štajersko. V teh letih in l. 1870. so prišle v Štajerski in v Avstriji sploh nove državne in deželne šolske postave. Na podlagi teh se je začelo novo šolsko življenje, na jedni strani na korist narodnemu in duševnemu razvijanju štajerskih Slovencev, na drugi strani so pa hoteli vladni šolniki na podlagi teh postav in s pomočjo šol prav v obilni meri razširjati nemščino.²⁾ V tej novi šolski dôbi so pa bile v Celju odpravljene: c. kr. mala realka in učiteljska pripravnica, pa ponavljalna in nedeljska šola; a bila je ustanovljena nova meščanska šola za dečke s tremi razredi, „Landes-Bürgerschule“, prejšnja glavna šola pa je postala tedaj „Volkschule“ ter je razširjena sedaj deška ljudska šola na pet razredov in dekliška tudi na pet. Za meščansko šolo plačuje upravne troške dežela, obe ljudski šoli pa vzdržuje mesto. Občina mestna je l. 1872. kupila od grofa Thurna hišo poleg Savinje, takozvano „grofijo“³⁾, katero je

¹⁾ Orožen, C. Kron., Lapajne 244, Diöc. Schemat., Slomšek IV. 39.

²⁾ Iv. Lapajne: Zgodov. štajerskih Slovencev 242.

³⁾ V tej „grofiji“ se je vršilo v posebni za to pripravljeni dvorani l. 1850. in 1851. pet porotnih sodeb, kakoršne so bile v Avstriji najpreje uvedene v Celju (Orožen, C. Kr.).

dala v njenem severnem delu popraviti in pre- narediti, ter so sedaj nameščene v onih prostorih te-le tri celjske šole: meščanska, mestno-deška in dekliška. Ravnatelj meščanske šole je Eulogius Dirmhirn, roj. v avstr. Scheerdingu.

Ker se je torej nekdanja cesarska glavna šola prekrstila v nemško mestno šolo, za katero je celjska mestna občina kot njena vzdrževalka si pridržala tudi slobodo pri imenovanju učiteljev, določevanju učnega jezika itd., zato je morala pa slovenščina, katera je imela preje v šolski sobi vendar še vsaj pohleven kotiček, sedaj popolnoma se posloviti od te učilnice, ter slovenska deca ni več slišala od učiteljev svojega materinega glasa. No, vrli celjski Slovenci v okolici so si pomagali. Po vsakovrstnih zaprekah in ovirah od raznih stranij so si osnovali in ustanovili l. 1875. svojo lastno učilnico s precejšnjimi žrtvami. Prvo leto so pošiljali svoje otroke v zasebne hiše; a naslednje leto, l. 1876., so kupili za 14.500 gld. Tappeinerjevo hišo blizu železnice v novi ulici, priredili jo za šolske sobe ter v njej početkom vinotoka istega leta 1876. otvorili trirazredno ljudsko šolo celjske okolice. Prvi nadučitelj v njej je bil Jakop Lopan (še sedaj), pa Seb. Kregar, učitelj, in J. Lever, podučitelj. Sedaj je ta šola štirirazredna.

No, veliko število učencev in učenk slovenskih je zahtevalo, da se šola celjske okolice ali razširi na štiri razrede, ali pa se ustanovi še posebna dekliška šola. Taka je bila tudi dovoljena z dopisom deželnega šolskega sveta v Gradcu dné 24. prosinca l. 1878., in to pod vodstvom šolskih sester iz Maribora. Sobe so začasno najeli v hiši občine celjske okolice na Grabnu št. 172, ter se je že dné 16. kimovca istega leta 1878. začela dvorazredna dekliška šola šolskih sester. Predstojnica je tedaj bila s. Nepomucena Ziggall, učiteljici pa s. Antonija Beranič in s. Angelina Križanič. V letu 1880. do 1881. je bila, mnogo po trudu mestnega kapelana Jožefa Žičkarja, postavljena nova hiša šolskih sester, h kateri je bil poklonil lavantinski knezoškof J. M. Stepischnegg 14.000 gld., in okoli 2000 gld. se je nabralo drugih darov. Sedaj je ta zasebna šola, s pravom javnosti, petrazredna.

Razven teh učilišč je v Celju tudi c. kr. državna gimnazija.

Latinske šole je bil Celjanom dovolil cesar Franc I. z dopisom štajerske vlade dné 10. kimovca l. 1808. Prva latinska šola se je začela meseca listopada istega leta. Dobili so zatem vsako leto jedno šolo več, tako, da se je začela jeseni leta 1812. peta šola latinska; vendar šesta šola se je na tukajšnjem gimnaziju začela šele jeseni l. 1819. Tako je imela celjska gimnazija šest latinskih šol ali šest razredov po-

največ z latinskim učnim jezikom, in to celih trideset let. Meseca vinotoka l. 1849. pa se je začel v Celju tudi sedmi razred, in 15. kimovca leta 1851., početkom novega šolskega leta, še osmi razred.

Da postoji v Celju c. kr. velika gimnazija, o tem imajo posebnih zaslug zlasti trije možje Slovenci. Janez Pavel Ješenak (roj. v Slovenskem Gradcu), ravnatelj lavantske konzistorijalne kancelarije, delal je na to, da so bile celjske latinske šole v občje utemeljene, kakor se v nekem životopisu imenuje: „a Francisco Imperatore Austriae An. 1808 noviter fundati Caes. Regii Gymnasii Celejensis Promotor.“ Nikolaj Ignacij Lipič (roj. v Ljubljani), kriminalni sodnik, je potoval po deželi in nesebično v kratkem nabral nad 150.000 gold. ter tako gmotno omogočil prvotno podlago temu zavodu. Anton Martin Slomšek (roj. na Pónikvi), lavantski knezoškof, pa je ministru nauka dokazal potrebo višjega gimnazija v Celju in je še tudi podaril 1000 gld. srebra za šolske priprave. „Tudi Celjani so očitati, da spoznajo korist vikših šol v Celju, ter so obljubili novo hišo za te šole pozidati, zraven pa še 1000 gld. srebra za znotranje potrebe dati.“¹⁾

Gimnazijalno hišo v Celju so bili začeli staviti po dovoljenju c. kr. dvorne kancelarije od 22. svečana l. 1811., ter jo naslednje leto 1812. zgotovili. Za zgradbo te hiše so zlagali potrebne denarje Celjani in ostali prebivalci celjskega okrožja. Leta 1820. so gimnazijalno hišo povečali ter jo pozidali gori do kapelanije, od katere so prevzeli vrt za stavišče. Leta 1851. naposled je mestna občina o svojem trošku to poslopje povišala v nadstropje in še nekaj prizidala. Zato so upotrebili tudi kamenje savinjskih mestnih vrat, katera je bil postavil cesar Friderik III. (IV.), a so jih sedaj podrli. Na to še spominja kamen, vzdan na novi gimnazijalni hiši, s cesarskim orlom, med katerim so črke:

F. I. A. E. I. O. V.

(Fridericus Imperator. Austria Erit in Orbe Vltima) in spodaj letnica 1466.

Prvi učitelj latinske šole v Celju je bil Joanes Anger, ki je prišel iz Linca sem in je tu umrl 65 let star dné 24. kimovca l. 1813. Prvi prefekt celjske gimnazije pa je bil Tomas Rudolf Hirsch, duhovnik minoritskega reda, ki je umrl v Celju 74 let star dné 15. malega srpana leta 1829. Za njim so bili: P. Hartnid Dorfman, duhovnik benediktinec (roj. v Briksenu), prefekt do l. 1850; P. Theodor Gassner, duhovnik benediktinec, prov. ravnatelj l. 1850.; P. Ehrenbert Fettingner,

¹⁾ Ig. Orožen, Dek. Drachenburg 529; Südst. Post 1894. 90; Cel. Kronika str. 216.

duhovnik benediktinec (rojen v avstr. Ebersdorfu), ravnatelj (do l. 1855. prov.) do l. 1860 (?). Nadalje Jožef Premru (roj. na Vrhpolju pri Vipavi), ravnatelj leta 1862.—1874.; dr. Franz Z. Svoboda (rodom Čeh?), c. kr. ravnatelj; in sedaj Peter Končnik, c. kr. šolski svetnik, ravnatelj.

Oblastva in uradi.

V Celju je c. kr. okrožno sodišče kot prva instancija za Mariborski okrog in to od 1. mal. srp. l. 1850.

L. 1850. so odpravili pri nas grajščinske gosposke ter ustanovili okrajna glavarstva in sodišča. Tedaj je bila tudi v Celju uvedena nova uprava in so bila utemeljena nova oblastva.

Dné 31. prosinca l. 1850. sta jenjala celjski okrožni urad in okrajna gosposka celjskega magistrata.¹⁾ — Celjski krog je do tedaj segal gori do Vuzenice, Ribnice, Frajhama in Majšberga. Pod okrajno gosposko celjskega magistrata so pa spadale okolice: Celje, Lava, Ložnica, Medlog, Ostrožno, Lokrovec, Dobrova, Gor. Hudinja, Spod. Hudinja, Gaberje, Čret, Bukovžlak, Kresnike, Téharje, Slance, Lipa, Pečevje, Vrhi, Ovsenica, Zvoden, Zavodna, Grad, Pristava, Pečevnik, Košnica, Lisce, Miklavški hrib, Polule in Breg.

Na mesto okrožnega urada in magistrata celjskega sta torej nastopila: novo okrajno glavarstvo celjsko in celjska mestna županija. Celjsko c. kr. okrajno glavarstvo obsega šest sodiških okrajev: Celjski, Konjiški, Šmárijski, Laški, Vranski in Gornjegrajski; to je ves jugozapadni del štajerske dežele, na ozemlju 200.077.575 hektarov (33.8 □ milj) v 83 občinah, izvzemši celjsko mesto, ki je samoupravno in meri 166.473 hektarov (289 oralov 828 □⁰). Sodiški okraj celjski obsega 42.472.098 hektarov (bl. 7.4 □ milj) in 21 občin, ki so: Celje (mesto) pa celjska okolica, Petróvče, Žalec, Griže, Sv. Pavel pri Preboldu, Sv. Peter v Savinjski dolini, Gotóvlje, Velika Pirešica, Sv. Martin v Rožni dolini, Dóberna, Nova cerkev, Frankólovo, Višnja ves, Vojnik, Škoflja ves, Téharje, Sv. Lovrenc pod Prežinom, Sveti Jurij ob Južni železnici, Sv. Primož, Svétina in Kostivnica. Župnije v celjskem okraju so: Celje, Žalec, Griže, Sv. Pavel, Sv. Peter, Gotóvlje, Galicija, Gornja Pónikva, Sv. Jošt, Dóberna, Sv. Martin, Nova cerkev, Frankólovo, Vojnik, Téharje in Sv. Jurij cele, deloma še Kálobje celjskega, Sv. Rupert laškega, Sv. Ilj šoštanskega, Črešnica in Dramlje konjiškega in Sv. Vid šmárijskega okraja.

¹⁾ Okrožni poglavarji celjski so znani od leta 1750.; organizovani magistrat pa se je bil začel 1. listopada l. 1815.

V cerkvenem obziru spadajo Celjani z okolico vred pod mestno župnijo Svetege Danijela, katera je bila l. 1850. razdeljena v dve občini ali županiji: Celje in Breg. Celjska županija obsega mesto in predmestja: graško, ljubljansko in vodno; k županiji na Bregu, ali sedaj Celjska okolica imenovani, pa spadajo kraji: Gaberje, Spodnja Hudinja, Gornja Hudinja, Dobrova, Lokrovec, Ostrožno, Medlog, Babno, Ložnica, Lava, Breg, Miklavški hrib, Lisce, Košnica, Polule, Pečevnik, Pristava, Zagradom in Sovodno. — Vsak mestni župnik je zajedno infuliran opat (od leta 1761. sém) in dekan celjske dekanije, pod katero dohajajo sedaj župnije: Sv. Danijela v Celju, Sv. Nikolaja v Žalcu, Sv. Jurija v Gotóvljah, Sv. Martina na Téharjih, Sv. Pankracija v Grižah, Svetege Petra pri Savinji, Sv. Jakopa v Galiciji in Sv. Marjete pri Pólzeli.

Za šolstvo je v Celju mestni šolski svet in okrajni šolski svet. Pod mestnim šolskim svetom sta obe ljudski šoli: deška petrazredna in dekliška petrazredna, o katerih je bil preje govor. V celjskem šolskem okraju pa so ljudske šole té-le: Že omenjena šola Celjske okolice štirirazredna in šola šolskih sester petrazredna; nadalje pri Sv. Juriju ob Južni železnici deška in dekliška, v Vojniku, v Žalcu in pri Sv. Pavlu pri Preb. vse štirirazredne; na Dobrni, pri Novi cerkvi, na Téharjih in v Petróvčah trirazredne; v Grižah, pri Svetem Petru v Savinjski dolini, v Galiciji, na Frankólovem, v Dramljah in pri Sv. Lovrencu pod Prežinom dvorazredne; v Libojah, pri Svetem Martinu v Rožni dolini, na Gornji Pónikvi, na Blágovni, na Kalobju in v Svétini jednorazredna; pri Sv. Joštu na Kozjaku neustroj., in v Štoréh dvorazredna privatna.¹⁾

Ostali uradi so v Celju: C. kr. okrajni rudarski urad, pa vsi drugi potrebni in v mestih navadni uradi, namreč: c. kr. davkarija, pošta, telegrafska postaja, okrajni zastop, orožniška in finančna straža, sodomerski urad. Nadalje imajo tu sedišča: okrajni zdravnik, okrajni inženir, finančni nadzornik in okrajni živinozdravnik. Zdravnikov je navadno po pet, padarja dva; advokatov po pet (pa tudi že več) in c. kr. notarja dva. Vojaška posadka obstoji sedaj od oddelka c. in kr. pehotnega polka šte. 87; razven tega je brambovski strelski bataljon št. 20.

Dobrodelni zavodi

so: Gizelina bolnica s postrežbo sester milosrčnic (od l. 1876.), ubožnica za onemogle meščane, vojaška bolnica, dve lekarni, društvo v

¹⁾ J. A. Janisch s. v. Cilli, Personalstand, Schematismus.

podporo ubožcev, hranilnica mestne občine celjske, južno-štajerska hranilnica in posojilnica.

Društva

se nahajajo v Celju vsakovrstna in v obilnem številu; vendar nijedno ne kaže posebnega življenja. Za Slovence sta „Čitalnica“, jedna izmed prvih (l. 1862), ki so bile pri nas ustanovljene, in pa „Celjski Sokol“. V vseh drugih društvih prevladuje nemški duh; taka so na primer Casino, pevsko društvo, telovadno društvo, prostovoljna požarna bramba, c. kr. kmetijska podružnica, napredno društvo itd. Ptujci, ki prihajajo po letu v Savinjske kopeli, zabavajo se rajši po krasni okolici, nego li v tesnih prostorih raznih društev, po zimi pa jih je premalo za živo društveno življenje.¹⁾ V malem gledališču predstavljajo se včasih po zimi nemške gledališke igre; in tudi slovenska čitalnica priredi kako pozimsko zabavo. Najnovejša je „Občeslovensko obrtno društvo v Celju“.

¹⁾ Slov. Gospodar 1878. 14.

Trgovino in promet v Celju najbolj pospešuje

železnica,

in to južna železnica, katero so tukaj bili začeli delati dné 21. prosinca l. 1845. Dné 27. malega travna leta 1846. se je pripeljal v Celje prvokrat parovoz iz Maribora in dné 2. rožnika istega leta se je začela vožnja po železnici od Gradca do Celja. Dné 3. prosinca l. 1849. pa so vozili prvokrat s parovozom od Celja do Laškega, dné 30. malega srpana i. l. do Zidanega mosta in 18. vel. srpana istega leta do Ljubljane; redna vožnja od Celja do Ljubljane pa se je začela dné 16. kim. l. 1849. z veliko slovesnostjo. — Stranska proga iz Celja v Šaléško dolino do Velenja je bila dodelana leta 1891. ter se je začela vožnja tukaj dné 26. grudna istega leta. Po telegrafu občuje Celje počenši dné 14. grudna l. 1847. na Beč (Dunaj), in na Ljubljano od 31. prosinca l. 1849.¹⁾ (Dalje.)

¹⁾ Orožen, C. Kron.

Plastika v pesništvu.

(Spisal J. Š.)

(Konec.)

Da besedno plastiko še natančneje razložimo in jasneje določimo, oglejmo si nekatere vrste besed in sicer samostavniki, pridevnik in glagol, ker so te s plastičnega ozira najvažnejše.¹⁾

Pri samostavniku se ne bomo dolgo mudili. Povemo le toliko, da samostavniki je večinoma nekaka za sebe ograjena celota, kakor se izraža Gottschall, torej omejuje prostost domišljije, ter ni ugoden v plastičnem oziru. Največ plastike imajo še oni samostavniki, kateri izražajo neko delavnost, n. pr.:

Bil Nala knez je slavnoznan
Virazin sin imenovan . . .
Duhovnih mož je bil prijatelj,
In svetih pisem poznavatelj,
Dišav darilnih zažigatelj.²⁾

Ali pa:

Ples vidiš v njem temotnega oblaka.

(Jos. Cimperman.)

Nekaj več nam je povedati o pridevniku.

Gledé na pridevnik je sploh važno, kakšen pridevnik pridružimo samostavniku, ker ta mora

¹⁾ Primeri o tem Gottschall, Poetik I. 198. — Tudi Aristotel, poetika c. 20.

²⁾ Po Rückertu, „Nal und Damajanti“ str. 5. Zadnji verz ima Rückert „Weihduftopferverbrenner“.

podajati določene predstave, da označi lastnosti ali položaj dotičnega predmeta. Tako imamo celó določene predstave, ako rečemo: viharna noč, valovito morje, zelen gaj itd. Še večji utisek napravijo taki pridevniki, kateri izražajo ob jednem neko slično podobo, n. pr. lenivi oblaki, gluha noč, molčeča cvetka i. dr. V teh se nekako poleg izraža tudi misel pesnikova ali opazovalčeva o znaku stvari same. Posebnega pomena so taki pridevniki tedaj, ako se pesnik ne more ogniti abstraktnim besedam. V tem slučaju zveže z besedo pridevnik, ter abstraktni izraz, rekel bi, odene s čutno podobo, n. pr.: plamteča strast, mrzla beseda i. dr. Omenimo tudi lahko še sestave pridevnikov, katere dostikrat nazornost zeló pospešujejo in povečajo, n. pr.:

mokrocvetiče rož'ce poezije.

(Prešeren.)

Tukaj slika pojasnjuje sliko. Take in jednake sestave kratko in živo označujejo svoj predmet in imajo dosti plastične vrednosti.

Kar se slednjič glagola tiče, velja o njem vse to, kar smo rekli o pridevniku, še v višji meri, ker je mōči z glagolom izražati tudi dejanje. Posebej nam zatorej ni treba še tega razpravljati. Le to bi opomnili, da se tudi pri

glagolih prav skrbno treba izogibati takim, kateri izražajo več ali manj le duševno stanje, kateri so torej bolj abstraktnega pomena, a z druge strani treba vezati z abstraktnimi samostavniki plastične glagole.

Kako dolgočasno in prazno je reči v pesmi:

Besedam samim sveti domovini
Pomagati nikdar ne bode moči;

a nasprotno, kako lepo in živo se glasi:

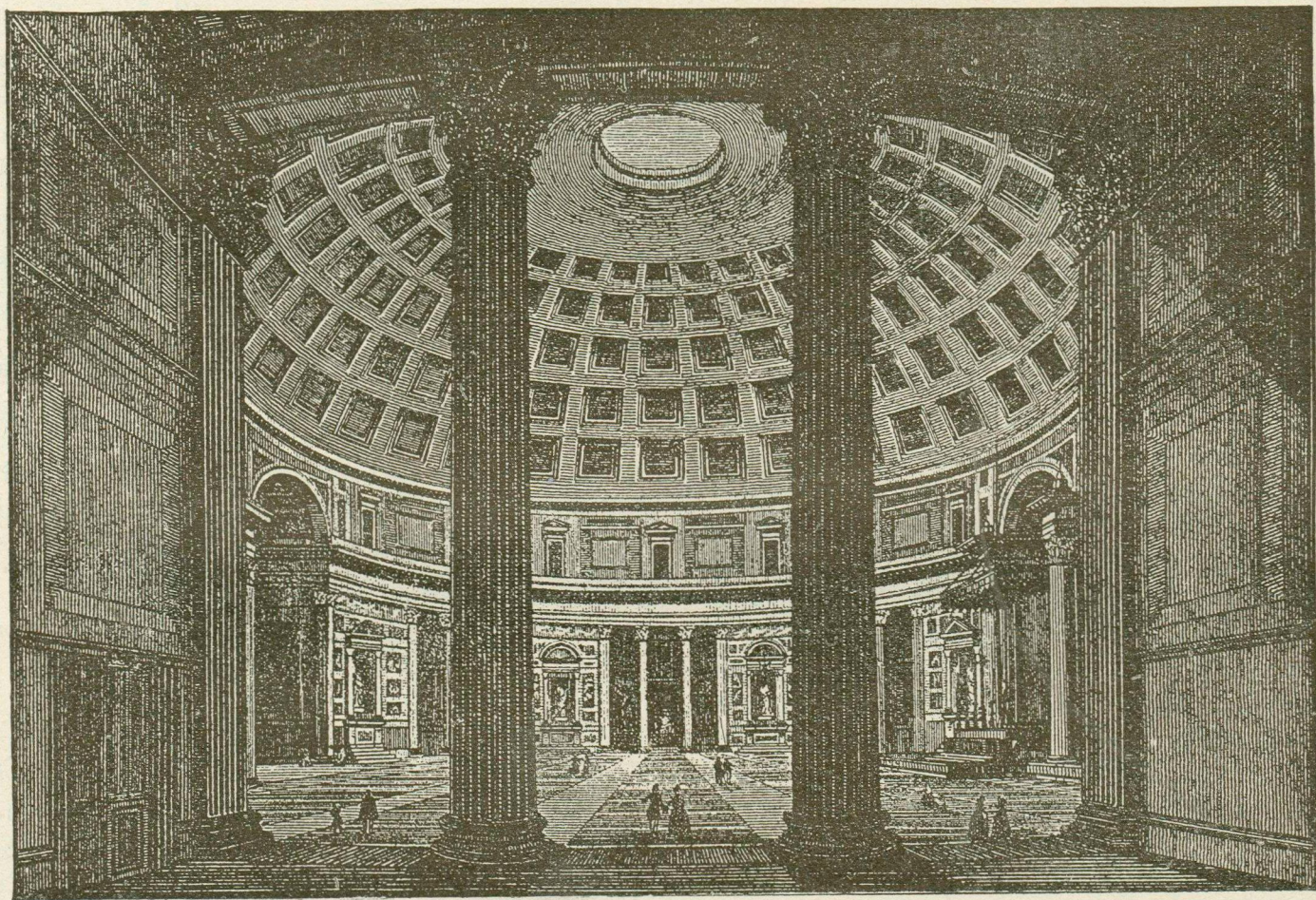
Ti tudi veš, da mi sladko-besedno
Golčanje v duše ne zveni praznino.

(*Jos. Cimperman.*)

Omenimo tukaj lahko še one onomatopoeične glagole, ki tudi z glasom ali z besednim

zvokom slikajo to, kar izražajo, in katerih plastičnost je torej tudi zunanje čutna.

Iz navedenih primerov se torej vidi, da je beseda tudi sama na sebi za plastiko važna. Kakor tipka pri glasoviru udari svoj glas, tako vzbudi tudi konkretna beseda v domišljiji svojo predstavo in v tem je njen plastični pomen. Na to se je treba v pesništvu sploh ozirati, a posebno v liriki, ker tej nedostaja do cela dejanja, bistva plastike. Zato mora lirični pesnik tem izdatneje rabiti čutne besede, da v čutno ozadje začara svoje čustvo, da se isto iz njega zrcali. Seveda to ni že vse, kar pesnika dela lirika ali liričnega poeta, če vé najti „bleščečih podob, predrznih tropov in figur“, kakor pravi

Notranjščina Pantheona v Rimu.

Stritar ¹⁾, ampak treba mu je tudi „notranjega in iskrenega čustva ter zmisla za besedno melodioznost“, kakor uči Gottschall.²⁾ A ravno isti Gottschall dostavlja tudi, da je liriku potrebna „navdušenost, ki vse te tri momente druží v jedno“. Torej ne brez tega in ne brez onega ne more biti pesnik pravi lirik.

Ako razpravljamo o besedni plastiki, moramo tukaj nekaj govoriti tudi o raznovrstnih tropih, seveda le toliko, kolikor so plastične važnosti za poezijo. Ob jednom se bode tudi

pokazalo, da ti tropi nikakor niso kaka pesniška igrača, kakor bi se morebiti marsikomu zdelo, ki ne pozna bistva pesniške umetnosti.

V prvi vrsti pa nam je nekaj več reči o pomenu prisodob in metafor, ker posebno o teh bi lahko kdo rekel, da so nepotrebne ali posiljene. Podobe nikakor niso odveč in nikakor niso le igrača, kakor so nekateri ritmi; tudi niso nikak lišp, izmišljen od pesnikov samo za to, da bi se poetiški govor umetno ločil od navadne govorice, ampak so utemeljene v umetniški nazornosti. Kdor ne ljubi metafor, ta ne ume umetnosti, ker iz njenega bistva so razrastle, kakor iz semena cvet.

¹⁾ Glej Stritar V. 24.

²⁾ Glej Gottschall, Poetik II. 28.

Oglejmo si imenovana dva tropa približneje. Pri prisposodbi se primerjata med seboj dva predmeta, ki sta si drug drugemu v nekem oziru podobna. Na ta način se v domišljiji vzbudi še druga predstava ter se ž njenimi določenimi in razvidnimi znaki čutno pojasni to, kar je na prvem predmetu nejasnega ali tudi nečutnega. Ker se torej po prisposodobah čutna nazornost poveča in okreпча, iz tega vzroka so te prisposodobe umetniški utemeljene in potrebne. S plastičnega stališča so seveda še ugodnejše one, v katerih se kaže tudi kako dejanje. Nahajajo se prisposodobe ponajveč v epskem pesništvu, kjer se prisposobljeni predmet ne popisuje le v sličnih točkah, ampak se predstavlja ves, tako, da postane celotna slika zase in je nekaka mala epizoda. In prav v popolnih slikah takih prisposodob je največ mikavnosti, ker imajo zraven tega, da dotični predmet čutno in plastično razjasnijo, še dostikrat tudi ta tehnični pomen, da dejanje ovirajo in čustva mirijo. Tako nam n. pr. Homer mnogokrat sredi krvavega in besnečega boja prav mirno in neskrbno na dolgo in široko popisuje kak idiličen prizor iz kmečkega življenja, a nam podaje poleg tega nove predstave ter oživi domišljijo. Ob jednom lahko omenimo, da imajo one prisposodobe, katere nam rišejo kulturno življenje, še tudi to važnost za epskega pesnika, da so mu pomoček za opisovanje in označevanje kulturnega stanja dotične dōbe. Naravno pa je, da se take na dolgo in široko razpletene prisposodobe ne morejo vpletati v dramo, ker bi ovirale dejanje, ki je tukaj poglavitna reč. Zato pa morajo biti prisposodobe, ako se rabijo v drami, zelo kratke in precizne.

Kar je prisposodoba v velikem, to je metafora v malem, zakaj tudi tukaj se primerjata dva predmeta. Razloček je le ta, da se pri metafori slični znak prisposobljenega predmeta takoj zveže s predmetom, ne da bi se prvi imenoval ali vsaj ne opisal. Iz tega pa se vidi, da so metafore istega plastičnega pomena kakor prisposodobe, da, še krepkejšega utiska so, ker nenadno zablisnejo ter z jedno črto ves položaj čutno razjasnijo. Te metafore so zato pravi cvet umetniškega pesništva, in v tem, kako zna pesnik zmerno in somerno rabiti te podobe, v tem — pravim — se kaže njegov pesniški talent, zakaj, kakor trdi že Aristotel¹⁾, „jedino tega se pesnik ne more od drugega naučiti, ampak je to znamenje srečne nadarjenosti“. Poudarjati pa je treba to zato, ker se pri nas Slovencih metaforični govor vse premalo goji in smo navajeni vse tako suhoparno, neumetno in trivialno izražati. In vender bi se ta metaforični govor pri nas jako lepo glasil, ker slovenske

besede še niso izgubile svoje prvotne plastike. Ako vzamemo n. pr. nemško besedo „entfalten“ ter jo primerimo slovenski besedi „razgrinjati“, čutimo takoj, da ima slovenska beseda še svojo prvotno čutno predstavo, a v nemškem jeziku se je že izbrusila.

Ker je metafora posebno pesniško važna, hočemo navesti še nekaj primerov tistih metafor, ki so posebnega plastičnega pomena. V prvo vrsto¹⁾ takih metafor štejejo one, pri katerih se zamenjujeta dva čutna, seveda slična predmeta. N. pr.:

Potihnil ti vihar ni v prsih boja.

(„Krst pri Savici.“)

Pogleda tvoj'ga pil sem žarke mile.

(Prešeren, Soneti.)

Drugi način metafor je, da se pridevajo stvarém nižje vrste lastnosti človeške, da se torej oni čutni predmeti nekako poduševljajo. N. pr.:

Viharjev jeznih mrzle domačije.

(Prešeren.)

Ta vrsta metafor se posebno v sv. pismu pogosto nahaja, n. pr.: „Kuga je hodila pred njim; vode so ga videle in se ga prestrašile, bregovi so ga zagledali in so trepetali.“ (Izajija.)

V tretjo vrsto metafor spadajo one, pri katerih se duševnost nekako utelesi, da se namreč misli ali pojmi, afekti, občutki itd. zagrinjajo v čutno podobo. N. pr.:

Le redko upa solnce je sijalo.

(Prešeren.)

Ali:

Mladost poganjajoča nadej brste,

Kako je kratka tvoja dōba.

(Jos. Cimperman.)

V četrto vrsto se štejejo slednjič one metafore, pri katerih se zamenjujeta dva duševna predmeta. Te metafore seveda s plastičnega stališča niso posebno važne.

Dostaviti še moramo tukaj gledé na metafore, da velja tudi o teh: „omne nimium nocet“. Ako bi namreč kdo nagromadil na jeden kup preveč metafor, dosegel bi s tem prav nasprotni učinek, kakor ga je namerjal, ker se s premnogimi podobami predmet lahko tako zakrije, da postane nejasen ali pa dolgočasen, domišljija pa zbegana. Za primer bodi Viktor Hugo, ki peva v svojih „Večernih pesmih“:

O demain²⁾ c' est la grande chose.

De quoi demain sera-t-il fait!

¹⁾ Primeri Gottschall, Poetik I. 241.

²⁾ Primeri Gottschall, Poetik I. 294. — Tukaj podajemo še besedni prevod:

O jutri, to je vélika reč,
Česar bomo jutri doživeli!

¹⁾ Aristotel, poetika c. 22, § 9.

L'homme aujourd'hui sème la cause,
 Demain, Dieu fait mûrir l'effect.
 Demain, c'est l'éclair dans la voile
 C'est le nuage sur l'étoile,
 C'est un traître qui se dévoile,
 C'est le bélier qui bat les tours,
 C'est l'arbre qui change de zone,
 C'est Paris qui suit Babylone.
 Demain c'est le sapin du trône,
 Aujourd'hui, c'en est le velours.
 Demain c'est le cheval, qui s'abat blanc d'écume,
 Demain, o conquérant, c'est Moscou qui s'allume
 La nuit comme un flambeau.
 C'est votre vieille garde au loin penchant la plaine,
 Demain c'est Waterloo, demain c'est Saint-Helène,
 Demain, c'est le tombeau!

Tako nakopičiti celo vrsto podob je že igrača. Ne bi pa bila igrača, ako bi pesnik hotel z večjimi podobami od raznih strani razjasniti svoj predmet.

Toliko je dosti o teh tropih. Razven pripodobne in metafore sta še dva tropa plastične važnosti, t. j. metonimija in personifikacija ali poosebitev. Toda o teh le nekaj kratkega.

Metonimija je tisti trop, v katerem se zamenjujeta dve reči, ki sta si v neki tesni dotiki. Na ta način vzbudi ta podoba dve predstavi v naši domišljiji in v tem je njen plastični pomen. Ker gledamo dva predmeta ob enem, zato je čutna nazornost krepkejša. Tako imam dve predstavi, ako rečem: „zmagal je avstrijski meč“, ker mislim na meč in na vojaštvo. Take metonimije delajo pesniški govor prav krepk in živ in so utemeljene v našem čutnem spoznavanju.

Iz istega nagnjenja do čutne nazornosti, iz katerega so nastali vsi ti tropi, prav iz istega je nastala tudi poosebitev. Ni nam namreč zadosti, da samo gledamo v domišljiji čutni predmet, ampak hočemo tudi, da samostojno deluje. Prav to samostojno delavnost pa daje poosebitev onim stvarim, ki nimajo v sebi vidne delavnosti, t. j. neživim stvarim. Vidi se torej,

Človek zaseje danes vzrok,
 Jutri Bog stori, da dozori učinek.
 Jutri, to je blisek v jadro,
 To je oblak nad zvezdo,
 To je izdajalec, ki ga zasačijo,
 To je tolkač, ki podira stolpe,
 To je drevo, ki spreminja zemlje pas,
 To je Paris, ki sledi Babilonu,
 Jutri, to je rakev tronu,
 Danes, to je njegov baržun.
 Jutri, to je konj, ki se zgrudi ves peneč se,
 Jutri, o plenitelj, to je Moskva, ki se uplameni
 Po noči kakor plamenica.
 To je vaša stara straža, ki daleko leži na planjavi,
 Jutri, to je Waterloo, jutri to je Sv. Helena
 Jutri, to je grob.

da je poosebitev za nazorno predstavljanje važna, ker dobivajo po njej nežive stvari oni znak, ki je bistveno plastičen in tudi bistveno lep. Zlasti lepa in poetična je metaforična poosebitev, na primer:

Kjer vsa v pogledu tvojem skrb umira.

(Prešeren.)

Ko zgodnja roža raste zapeljana
 Od mlad'ga solnca kopnega svečana,
 Ak' smeje nekaj dnij se ji veselo.

(Prešeren.)

Za vzgled in pojasnilo bodi nam še Homer. V začetku Ilijade govori o kugi, ki mori Ahajce. Ali to morjenje nam popisuje dejansko in prav plastično s pomočjo poosebitve. Pripoveduje namreč, kako meče Apolon svoje strele med Ahajce, kakor da bi vse to sam videl, in kako Ahajci, zadeti od Apolonovih pušic, kar trumoma padajo in umirajo. Ta način predstavljanja je eminentno plastičen in nazoren, a ker ga ni lahko zadeti, ne najdemo ga pogosto.

O drugih tropih ne govorimo tukaj, ker s plastičnega stališča niso posebnega pomena. A kolikor smo besedno plastiko razmotrivali, pokazala je, da je res prav izvrsten pomoček za nazorno predstavljanje in da je celó neobhodno potrebna, ako hoče pesnik biti umetnik. Vendar še nekaj lahko dodamo gledé na besedno plastiko.

Do sedaj smo namreč govorili o notranji čutnosti besede. Toda beseda ima tudi nekaj zunanje čutnosti t. j. besedni glas ali zvok. Tudi tega izkorišča poezija v svoje umetniške namene, da pospešuje ž njim čutno nazornost.

Tukaj se srečata godbena umetnost in poezija. Kakor nam vzbuja godbena umetnost s pomočjo umerjenega preminjanja zvokov občutke, tako jo posnema poezija z umerjenim preminjanjem besednega zvoka. Seveda je v tem poezija zelo omejena in zato v tem oziru ne more tekrovati z godbeno umetnostjo, ampak jo posnema le približno in to se ji tudi posreči.

Podlaga muzikaličnega utiska v poeziji so dolgi in kratki, ali, bolje je reči, naglašeni in nenaglašeni zlogi besed. Urejeno vrstenje takih naglašanih in nenaglašanih zlogov, ki ga imenujemo ritem ali mero, daje čustvom pesniškega umotvora neki zunanji izraz. Ta zunanji, čutni izraz je ob enem tudi znak ritmiške plastike. Čim krepkejši in izrazovitejši je ritem, tembolj je tudi plastičen. Glavni moment plastičnega ritma je torej določeni naglas. Staroklasiški jeziki so imeli celó natančna pravila, po katerih so merili dolgost in kratkost besednih zlogov v ritmu. Dandanes pa tega nimamo in zato naši metri niso več tako plastični in izra-

zoviti kakor stari, in zato tudi staroklasiški metri, kakor Safin, Alkejev verz itd. v novejših jezikih niso tako krepki in čutni kakor v grškem in latinskem jeziku. Nekoliko si pomore pesnik s srokom ali z rimo, ker dobé zlogi krepkejši naglas, ako se ponavljajo. Srok je torej v poeziji umetniški utemeljen ter ni morebiti kaka pesniška igrača, in nevedno ravna, kdor ga zametuje ali odpravlja. Vendar mora biti srok čist in blagoglasen, ako naj okreпча naglas. Vsak nepopoln in nečist srok je brez pomena in je odveč.

Naravno je tudi, da je srok krepkejši, ako se več zlogov ponavlja. Zato je ženski srok veliko lepši in krepkejši in bolj plastičen kakor moški srok, ker se ponavljata v prvem dva, v drugem pa jeden zlog. Krepkejše se glasi n. pr.: „cénil — preménil“ kakor ceníl — premeníl, in jednako je tudi krepkejše „cénimo — preménimo“, nego cenímo — premenímo. Iz poslednjega se tudi vidi, da kranjski naglas, ki teži bolj proti koncu, ni tako ugoden kakor štajerski, ki ostaja bolj na deblu. Pesnikom je

Kraška kuhinja. (Narisal M. Stržen.)

treba na to paziti in iz arhitektoničnih in plastičnih ozirov rabiti bolj štajerski naglas, ne pa nagibati h kranjskemu, ker je — lažji. Zaradi poudarka, katerega dobé rime po sroku, je pesniku paziti tudi na to, da stojé na rimanih mestih le važne besede, t. j. besede, na katerih sloni misel celega verza ali stavka, ne pa kake nepomenljive besede ali celó prazne partikule n. pr.: „je“, „se“, „ne“, „tudi“ in dr. Da pesniki v tem oziru radi grešé, znano je dovolj. Vendar ni tukaj umestno, segati dalje v ta predmet. Tako smo dospeli do konca te razprave.

Iz vsega, kar smo premišljevali, razvidimo, da je plastika v poeziji bistvene važnosti in da poezija brez plastike ne more doseči nikoli svojega visokega umetniškega namena. Priča za to je, da se pri dobrih pesnikih obilno nahaja, zlasti pri Homerju, čegar poezija je prav zaradi čutnega in plastičnega značaja še vedno tako lepa in živahna kakor pomladansko jutro, sveža in blesteča kakor jutranja rosa, in krepka in čvrsta kakor mladost. Ako smo vsaj nekoliko ustregli pesnikom in njihovim prijateljem, dovolj nam je to plačila.

Književnost.

Slovenska književnost.

Materin blagoslov. Igra v treh dejanjih. Spisal Anton Klodič-Sabladoski. Stranij 80. Cena 18 kr. (Slovanske knjižnice snopič 40.) — Tu imate preprosto igro brez živahnega dejanja in zanimive spletke. Na odru utegne goriškim domačinom ugajati, za bralca je pač premalo mična. Tudi beseda je nekoliko trda. Jako hvalevredno pa je, da je predmet povzet iz narodnega življenja.

Posavček. Slika iz življenja v polpretekli dōbi. Spisal Anton Sušnik. Str. 83. Cena 18 kr. (Slovanske knjižnice snopič 41.) — Nesrečna deklica Rezika vrže otroka v Savo (zato Posavček); otmó ga, ona ga najde, skrbi zanj, njen poskušeni detomor pride na dan, ona pride pred porotnike, oprosté jo; med tem umrje njenemu ljubimcu žena in Rezika ga sedaj vzame. — V tej sliki je mnogo dejanja, preveč, da bi je bil pisatelj obvladal in umno obdelal. Takoj čutiš, ko bereš to delce, da tej tvarini pisatelj ni bil kos; tehnika je okorna. Prav v tej sliki vidi bralec vse vrline in slabosti pokojnega Sušnika. Četudi ni kaka stvar prav verjetna, pisatelj jo potlači v svoj načrt brez hudih pomislov. Pokojnik je vedno delal hitro, prehitro, zato je bilo urednikom treba piliti njegove spise, da so bili sposobni za objavo. Ostre pile pogrešamo tudi v tem delcu jako.

Bele noči. Sentimentalen roman. (Iz spominov sanjalca.) Ruski spisal Th. M. Dostojevskij. Poslovenil J. J. Kogej. 12°. Str. 72. Cena 25 kr. — ‚Bele noči‘ dobro kažejo značaj Dostojevskega, a dvomimo, da bi bilo naše slovstvo mnogo pridobilo po tej nenavadni povesti. Značaji oseb so povsem čudaški — razven jednega, dasi dobri in dokaj lepi. Prevod je gladek; prelagalcu se vidi, da je že vajen svojega dela. — Jako čudno je, da A. G. na platnicah tega delca piše: „Svoje ime je pa (D.) proslavil šele z romanom ‚Mrtve Duše‘ (v slovenskem prevodu izdala Mat. Slov.“). Mrtvih Duš ni spisal D., ampak Gogolj.

Antona Martina Slomškega spisi, zbrani za mladino. Urejuje in izdaja Slomšekov odsek „Zaveze slovenskih učiteljskih društev“. I. Pesmi. I. Sn. za srednjo stopnjo. Zbral in uredil Dr. Janko Bezjak. (Knjižnice za mladino 8. snopič.) 8°. Str. 77. Cena 20 kr. — Tukaj je 39 Slomšekovih pesmij. Misel, ki je tu uresničena, je jako umna in lepa. Naj bi se knjižica pridno dajala otrokom v roko.

Vse tu-le doslej navedene knjige je tiskala in založila „Goriška tiskarna“ v Gorici.

J. Giontini je založil dve knjižici, jedno v 2. natisu:

Robinzon. Povest za slovensko mladino. Seštevljena po najboljših izdajah. V Ljubljani, 1895.

8°. Str. 110. Cena 50 kr. — To knjižico lahko priporočamo mladini. Zabave in pouka ponuja veliko, pa tudi v jezikovnem oziru je hvale vredna. Zastran slik bi pa rekli, da za knjižico in za bralca nimajo tolike cene, kolikor so morda stale založnika.

Krištofa Šmida sto malih pripovedek za mladino. Poslovenil f Ivan Tomšič, učitelj na c. kr. vladnici v Ljubljani. Z nekaterimi podobami. Drugi popravljeni natisek. V Ljubljani 1895. V založbi in na prodaji pri Janežu Giontiniju, knjigarji. 16°. Str. 120. Cena 40 kr. — Ta knjižica je res vredna, da se je v drugič natisnila. Ni boljše šole za lepo in nedolžno življenje, kakor je ta knjižica —: nauk v vzgledih. Tudi ta knjižica ima poleg dobre vsebine lepo jezikovno obliko.

Povesti, slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Zbral in uredil Andrej Kalan, urednik Domoljuba. Ponatis iz Domoljuba. VII. zvezek. Str. 136. VIII. zvezek. Str. 112. Vsak zvezek po 20. kr. Dobivata se v Katoliški Bukvarni. — V obeh zvezkih je 23 povestij, jako primernih za slovensko ljudstvo. Kakor smo rekli o drugih zvezkih, tako rečemo tudi o teh: Jako želimo, da bi se razširili in pridno čitali po slovenskih hišah. Kako hvaležni smo gospodu izdajatelju vsi, ki želimo dajati ljudem dobrega berila v roke!

Ogled po bolgarski književnosti.

(Spisal Fr. Kovačič.)

(Dalje.)

III. Narodno bolgarsko pesništvo.

Ako hočemo vsaj v glavnih potezah spoznati razvoj bolgarskega slovstva, moramo se posebej ozreti na narodno pesništvo, ki je — kakor pri drugih Slovanih — tudi pri Bolgarjih jako važno v narodni književnosti. — Kakor Srb, tako, in morda še bolj, rad poje tudi Bolgar. Ne samo pri zabavah, ampak tudi pri delu, doma in na polju, zlasti pri žetvi in na paši mnogo poje; na jednom bregu pojejo žanjice, na drugem jim pastirji odgovarjajo. Vsako znamenitejše delo konča Bolgar s pesmijo. Zlasti ob večernem mraku in pa v šumi radi pojó; šumski mir in večerna tihota daje neki poseben čar njihovi pesmi.

Tudi vojaki na potu si pojó, tako, da jim skoro ne bi trebalo bobnov in trobent. Ravno tako meščani ne opravijo nobene pojedine brez pesmi; da, še celó ljudski učitelji in pisatelji začenjajo in končavajo svoje skupščine s pesmijo.¹⁾

Kakor Srbi, tako imajo tudi Bolgarji svoje slepce, ki opevajo slavo starih junakov. Zlasti ženske vedó pri Bolgarjih mnogo pesmij in rade pojó (pesnopojeke). Kakor Srbi „gosle“, tako imajo tudi

¹⁾ Jireček, Das Fürstenthum Bulgarien 87.

Bolgarji svoja narodna glasbila. Najnavadnejše glasbeno orodje pri Bolgarjih so dude ali gojde in pa „gadúlka“ ali „cigúlka“ z dvema strunama. Narodno glasbilo je tudi bulgarina ali tamburica (tur. tambura).

Bolgarske narodne pesmi so jako različne; zbranih jih je že precej, vendar jih še mnogo tiči med ljudstvom. Prvi je Vuk Karadžić zapisal in izdal nekatere bolgarske narodne pesmi v „Pesarici Srpski“ (Dunaj 1815) in v „Dodatku k S. peterburškim sravnit. rječnicima“. — Leta 1842. je izdal Ivan A. Bogoev ali Bogorov v Pešti zbirko narodno bolgarskih pesmij. Nekoliko pozneje jih je ruski pisatelj V. Grigorovič precěj nabral in priobčil v zagrebškem Vrazovem „Kolu“ (leta 1847., zv. 4—5). — Tudi S. Palavzov in Najden Gerov sta izdala svoje zbirke. — L. 1855. je P. R. Slavéjkov izdal v Petrogradu „Bolgarske Pěsni“ in Hadži Najden Jovanovič l. 1851.

Mnogo pesmij in drugega narodnega blaga je raztresenega po raznih časnikih. — Tudi Rakóvskij, Lj. Karavélov, arhimandrit Vasil Čolakov in Rusa Bezsonov in Kačanovski so izdali večje zbirke narodnih pesmij.

Najznamenitejša zbirka narodnih bolgarskih pesmij je pa bratov Miladinov. Brata Konstantin in Dimitrije Miladin sta bila doma iz Struge pri Ohridi v Macedoniji. Starejši, Dimitrij, je bil goreč buditelj Bolgarjev v Macedoniji, kjer se je narodno življenje mnogo počasneje razvijalo. Izprva je učiteljeval v Prilěpu, pozneje pa v Kukošu, majhnem bolgarskem mestecu blizu Soluna. Po njegovem prizadevanju so ondi uvédli iznova slovansko bogoslužje, toda s svojim delovanjem si je nakopal strašno sovraštvo grških škofov. Očrnili so ga pri turški vladi kot veleizdajalca in l. 1861. so ga v njegovem rojstvenem kraju iznenada ujeli in odpeljali v Carigrad. Njegov brat Konstantin je med tem dovršil nauke v Moskvi in je ravno takrat v Zagrebu tiskal zbirko narodnih pesmij s podporo škofa Strossmajerja. Ko je zvedel za nesrečo svojega brata, pohitel je v Carigrad, da bi ga rešil. Navzlic opominjevanju je šel k njemu v ječo, ali ni se več vrnil nikdar iz nje. — Škof Strossmajer se je po avstrijskem poslaništvu potegnil za brata in tudi ruska vlada je storila svoje, pa zastonj. Porta je sicer ukazala, da ju izpusté, a bilo je prepozno. Sovražni Grki so ju bili že zastrupili v ječi.

Njuna zbirka je izšla v Zagrebu l. 1861. pod naslovom: „B'lgarski narodni pěsni, sobrani ot bratja Miladinovci, Dimitrija in Konstantina. Obsega VIII + 538 strani, a posvečena je škofu Strossmajerju. Dodana so tudi kratka pojasnila, popis nekaterih narodnih običajev in pa bolgarsko-hrvaški slovarček. — V tej zbirki so največ pesmi macedonskih Bolgarjev. Celó Francoz August Dozon je zbral več bolgarskih narodnih pesmij ter jih izdal v Parizu l. 1875. pod naslovom: „B'lgarski na-

rodni pěsni“ s prevodom „Chansons populaires bulgares“ in slovarjem.

V najnovejšem času (1889) sta izšla v Sredcu dva zvezka narodnega blaga. Prvi je zbirka narodnih pesmij A. T. Ilieva, drugi pa I. zv. „Sbornika“ za narodne proizvode, ki ga izdaje učno ministerstvo.

V teh in drugih zbirkah se ponuja obilo tvarine za raziskavanje slovanskim jezikoslovcem, narodopiscem in zgodovinarjem. Marsikaj se je že v tem oziru storilo, vendar je še mnogo dela. Prvi je bolgarsko narodno pesništvo pretresoval Venelin, ki je v obče prvi Bolgarje opozoril na bogati zaklad njihovega narodnega pesništva. — Tudi Rakóvskij in drugi pisatelji so pretresovali narodno blago. Večjega pomena so spisi ruskega pisatelja Bezsonova. V novejšem času tudi Bolgarji sami marljivo preiskujejo narodno blago, zlasti so dobri spisi G. Popova v „Sborniku za narodni umotvorenija“ III. zv. 247—282 in IV. zv. 270—279.

Bolgarsko narodno pesništvo je v ozki zvezi s srbskim; kdor hoče dobro proučiti jedno, mora se ozirati na oboje. To je tudi čisto naravno, ker oba naroda sta si jako sorodna, bila sta skozi stoletja v tesni dotiki, deloma kot prijatelja, deloma kot sovražnika; imata jako slično zemljepisno lego, njuni zgodovinski dogodki so jako slični, oba sta ječala dolgo pod istim jarmom. Zatorej je tudi vsebina njunih pesmij precěj jednaka.

Kakor srbske, tako so tudi bolgarske narodne pesmi ženske ali lirične, slavnostne in junaške (epos). — Brata Miladina delita svoje pesmi v „samovilske“, cerkvene, junaške, pastirske, žalobne, smešne, ljubavne, ženitvanjske in pesmi o žetvi. V „samovilskih“ pesmih nastopajo samovile (in samodivi), čudežna ženska bitja, liki srbske vile. Te pesmi so jako stare in v njih so se ohranili ostanki poganskega bajeslovja.

Predmet cerkvenih pesmij so razne legende, vzete večinoma iz apokrifnih grških in staroslovenskih knjig. Glavne osebe so: Mati Božja, „stari sv. Ilija“, sv. Jurij, sv. Petka in sv. Nedelja, sveti Nikolaj in sv. Peter.

Junaške pesmi so slične srbskim, njih vsebina je jako sorodna, da, včasih popolnoma jednaka. Od 15.—17. veka so se po Srbiji in Dalmaciji vse junaške pesmi imenovalé „bugarkinje“, „bugarštice“.

V razvoju srbskega narodnega eposa se razlikujejo tri dôbe: 1. najstarejša dôba, dôba srbske samostalnosti do bitve na Kosovem; 2. neposredno za bitvo na Kosovem in 3. dôba turškega gospodstva in narodnega hajduštva (od 15.—19. veka). — Ako presojamo bolgarski epos po teh treh dôbah, spoznamo kmalu, da se je slabeje ohranil kakor srbski. — Pod neznosnim turškim in še hujšim grškim duhovnim jarmom, katerega so Srbi bili prosti, je bolgarsko ljudstvo skoro popolnoma pozabilo svoje preteklosti, svojih slavnih cesarjev in

patrijarhov. Dočim je srbski epos v prvi in drugi dōbi v najlepšem cvetu, nahajajo se v bolgarskem pesništvu komaj še sledovi starega eposa. V srbskem eposu se večkrat opevajo celó bolgarski dogodki, bolgarski epos pa ne pozna prve in druge dōbe, ampak le tretjo, hajduško dōbo. Brezdvomno se je ohranilo nekoliko odlomkov starega eposa, ali narodova domišljija je dogodke starega časa prenesla na poznejše hajduke. Treba bo še natančnega preiskovanja, da se določi, koliko se je ohranilo starega eposa. Le nekatere najstarejše pesmi se še spominjajo Šišmana, zadnjega carja bolgarske države (v Miladinovi zbirki str. 73.).

Najvažnejša oseba v bolgarskem eposu, kakor v srbskem, je Marko Kraljević, in ne bi se dalo lahko določiti, pripada li bolj Srbom ali Bolgarjem. Kolikor se iz zgodovine vé o tem zanimivem junaku, bil je res v zvezi z obema narodoma. Kneževal je v Macedoniji, v kotu med bolgarsko in srbsko mejo. Pesmi o Kraljeviću Marku so nekak prehod med drugo in tretjo dōbo.

Dasi bolgarski epos zaostaja za srbskim gledé na starost in popolnost zgodovinskih dogodkov, vendar v epičnih motivih in v obliki ne zaostaja za njim. — V srbskem eposu tretje dōbe se že kažejo sledovi propadanja, bolgarski epos je pa v tej dōbi še krepek in v popolnem cvetu. Vendar je tudi gledé na epično lepoto razloček med njima. V srbskem eposu opažamo neko živahnost, nežnost, milobo, v bolgarskem eposu tega ni. Tukaj je vse preprosto, včasih robato, kratko, toda globoko in krepko. Veščaki trdé, da je razmerje med čisto bolgarskim in čisto srbskim eposom po priliki tisto, kakor med Homerjevo Ilijado in Odisejo.¹⁾ Kakor pri srbskih, tako tudi pri bolgarskih junakih možbeseda mnogo velja. Proslavlja se tudi njih stanovitnost v veri; junaki rajši vse muke pretrpé, kakor da bi zatajili vero. Mnogokrat kliče narodna pesem nad mrtvim junakom: „Duša dadè a ne vèrà.“²⁾ Kakor srbske, tako imajo tudi bolgarske pesmi svoje Judite, ki se ne bojé puške in sablje.

Kar se tiče pesniškega merila, imajo tudi bolgarske junaške pesmi določeno število zlogov v vsaki vrstici. Kakor je deseterec tipičen za hrvaško-srbske narodne pesmi, tako je osmerec za bolgarske. (Bezenšek str. 12).

V ženskih ali liričnih pesmih zavzema prvo mesto ljubezen, saj je bolgarski pregovor: „Gdèšto ima mir i ljubov, tam je i Bog.“ Opeva se ljubezen starišev do otrok in nasprotno, pa bratovska ljubezen. Ljubezen med možem in ženo presega vezi sorodstva, kakor uči tudi sv. pismo. — Lepo se opeva skrivnostni začetek ljubezni: svoj vir ima ljubezen v očeh. — Vnanje znamenje ljubezni je

¹⁾ Pypin u. Spasovič I, 176.

²⁾ Str. 45. zanimivega spisa našega rojaka A. Bezenškega: „Ocènenie na b'lgarskitè narodni pèsnì po formata i sadržanièto.“ Sofija, 1881.

poljub. Hvali se pogostoma stanovitnost in zvestoba dekliška. — Mično se opisuje lepota človeška, zlasti ženska, iz česar moremo sklepati na estetični vkus naroda. Pogoji za žensko lepoto so: tanka, visoka rast, med bojami ima največjo ceno bela boja (belo lice, bele roke, bele noge . . . „bela in crvena“). Najlepše oči so črne. — Dete je „zlatnokoso“. (Bezenšek 53.)

Razven tega opeva lirična pesem razne dogodke v človeškem življenju, vesele in žalostne. Ni važnejšega dogodka v človeškem življenju, ki bi ne bil izražen v narodni pesmi. „V narodnih pesmih se vidi različnost, globočina in plemenitost čustev naroda bolgarskega.“ Rekli smo že prej, kako radi Bolgarji pojó, in „dokler narod rad poje pred delom, pri delu in po delu, tako dolgo ostane krepek in zdrav fizično in duševno.“ (Bezenšek.)

* * *

Predno končamo ta članek o narodnem pesništvu, moramo se še dotakniti jedne zbirke, ki je bila nekaj časa predmet živahnega razpravljanja med slovanskimi učenjaki. To je: „Veda Slovena. Blgarski narodni pesni ot predistorično i predchristiansko doba. Otkril v Trakija i Makedonija i izdal Stefan I. Venković.“ Belgrad 1874. Stranij XVIII + 545., s francoskim prevodom. To je le manjši del ogromne zbirke, ki šteje kakih 250.000 vrstic. Drugi, večji del hrani v rokopisu jugoslovanska akademija v Zagrebu.

Po vsebini sodeč, rekel bi, da so te pesmi iz davne starine, kakor jih nima noben drug narod. V njih nahajamo očitne spomine na indijsko pradomovino, bajeslovne podatke o raznih bogovih, sporočila o najstarejši zgodovini Bolgarjev in njih prihodu na Balkan ter o poznejših zgodbah do propasti bolgarske države. Orfej in Aleksander V. (Oleksander) se tudi v njih omenjata.

Zdelo se je, da bodo te pesmi prevrgle vso dotedanjo slovansko prazgodovino in bajeslovje. Na učenjake je ta pojav napravil različen vtisek: nekateri so zmajevali z glavami in jih zavrgli kot ponarejene, drugi so branili njihovo pristnost. Že nad samim naslovom so se spotikali, katerega je Venković v resnici nerodno izbral.

Celó francosko ministerstvo je poslalo že omenjenega A. Dozona v Macedonijo, da bi preiskal to stvar. Dozon sicer ne pripisuje posebne znamenitosti tej zbirki, vendar priznava, da je pristna. Tudi Poljak Aleksander Chodžko, takrat profesor slov. jezikov v Parizu, je branil pravotnost „Vede“. Prvi jo je Josip Jireček odločno zavrgel in označil kot „mistifikacijo“ v seji kralj. češkega učenega društva dné 17. grudna l. 1874. in za njim njegov sin Konstantin Josip Jireček v svoji „Zgodovini Bolgarjev“. ¹⁾

¹⁾ Geschichte der Bulgaren 568.

Jireček pravi, da je „a priori“ nemogoče, da bi se v Rodopskih planinah ohranile take stare pesmi, ker so ondi neprenehoma besneli boji med Bizantinci, Bolgarji, Srbi in Turki. Rodopske planine so tudi že precèj znane, pa nikdo ne vé o tem nič. Drugi razlog je ta, da v teh pesmih ni nikakšnega stalnega merila. — Iz tega sklepajo, da je ta zbirka delo narodnega šovinizma. Bolgarski zanesenjaki da so posneli iz narodnega pes-

ništva nekoliko izrazov in rekov, prestrojili imena, hoteč pokazati, da je bolgarski narod najstarejši, da je prvi med indoevropskimi narodi, ker so jim sovražni Grki očitali, da so hunskega rodú in nesposobni za kulturo. — To trditev podpira še čudna sličnost teh pesmij s sanjarijami Rakóvskega, ki je nekaj let poprej v svojem „Pokazalcu“ ali „R'kovodstvu“ načrtal celi vsporod, kako so Bolgarji šli iz Indije. (Konec.)

Razne stvari.

Naše slike.

Mnogim našim čitateljem je vsaj po imenu znan izumitelj svetovnega jezika ali volapüka. Danes podajemo njegovo sliko na prvem mestu in tukaj-le nekaj črtic iz njegovega življenja.

Ivan Martin Schleyer se je rodil dné 18. m. l. 1831. Njegov oče je bil učitelj. Deček je kazal že zgodaj veliko nadarjenost. Tudi v gimnaziji je bil vedno prvak in večkrat preskočil kak razred. Na vseučilišču je poslušal bogoslovje, jezikoslovje in modroslovje. L. 1856. so ga posvetili za mašnika. Kot dušni pastir je bil jako delaven in si s tem celó izpodkopal zdravje. Bil je radodaren ubožcem, odkritosrčen vsakomur. Pisatelj je po malem in se bavil z jeziki. L. 1867. je postal župnik, a užil v tej službi mnogo bridkosti, celó štirimesečni zapor. Jezikoslovje je gojil neprestano, zlasti še od l. 1875. nadalje. Naučil se je več ali manj teh-le jezikov: švedskega, ogerskega, kitajskega, rumenskega, retoromanskega, holandskega, danskega, laškega, poljskega, češkega, hrvaškega, slovenskega, vendskega, lužiško-srbskega, španskega, portugalskega, turškega, sirskega, grškega, latinskega, hebrejskega, arabskega, norveškega, štirih zamorskih jezikov, anamskega, dajaškega, sanskrita, siamskega, prakrita, jezika zendskega, kuan-hoa, holontala in drugih. S tem obširnim znanjem jezikov se je lotil posebnega dela, da bi sestavil svetovni jezik. Leta 1877. je sestavil neko mešanico iz šestih jezikov, leto potem je izumil svetovni splošni alfabet, l. 1878. je že sestavljal slovnico svetovnega jezika volapüka. Ko je bila slovnica natisnjena, takoj je zaslovelo Schleyerjevo ime, in ‚volapük‘ je postal svetovna znamenitost. Urno so se ga poprijeli po raznih deželah, časopisi so jeli izhajati v tem jeziku, katerega se uči tisoč in tisoč privržencev. Schleyer živi, odkar je doživel toliko uspeha, največ za svoj svetovni jezik. — Volapük je jako preprost jezik, v 8—10 urah se naučiš celó slovnice. Besede so tudi preproste in izbrane iz različnih jezikov. — Seveda ne more tak umeten jezik nikdar seči globoko med ljudi, a gotovo je velik napredek za človeštvo in dober pomoček za kupčijstvo, da je

občevanje tako lahko. Zato štejemo po pravici Schleyerja med velike može sedanje dôbe. — Ob samostanskih vratih. Ljubezniv prizor in krasen zagovor samostanov! Razlagati nam te slike pač ni treba. — Zidarski donašalki ali „maltarici“, kakor bi rekli po navadi, sta narejeni po neki stari fotografiji. Kako istinito je vse narisano! Tipus obrazov je laški. — Notranjščina „Pantheon“ v Rimu. Kaj je Pantheon, to nam je razkladal lani pisatelj rimskih spominikov. Bil je nekaj poganski tempel, potem katoliška cerkev, dandanes je to znamenito stavbo laška vlada onesvetila in v njej pokopala Viktorja Emanuela. Prav te dni so v Pantheonu obhajali Lahi svojo slavnost v spomin, da so pred 25 leti oropali sv. očeta Rima in svétne oblasti. Prežalostni spomini! — Kraška kuhinja spada k našemu spisu „Izprehod na Notranjsko“, ki tudi v tej številki ni mogel na vrsto.

Dva grobova. Smrt je pred kratkim vzela Slovincem dva vrla moža in pisatelja. Dné 17. kimovca je umrl na Šmarni gori pri Ljubljani duhovnik **France Štrukelj**, jako plodovit pisatelj. Rojen je bil 29. listopada l. 1841., v mašnika posvečen je bil l. 1865. Pisal je za Matico, družbo sv. Mohorja in za Novice. Najbolj se je bavil z zemljepisjem in rad čital potopise. Z imenom Jaroslav je izdal marsikak sad svojega truda med svet. Poslednja leta je jako bolehal. Mož je vreden, da mu postavimo dostojen spominik, in lepo prosimo vse njegove znance, da bi nam poročali o njegovem življenju in delovanju. — **Josip Lendovšek** je drugi mož, za katerim žaluje „Dom in Svet“, dejal bi, tudi zaradi osebnega prijateljstva. Bil je profesor v Beljaku in se mnogo pečal z jezikoslovjem slovenskim. L. 1890. je izdal: „Slov. Elementarbuch“ in „Kurze method. Anleitung zum Unterrichte in der slov. Sprache“. Dné 19. kimovca mu je prestrigla smrt mlado življenje; bil je star šele 42 let. Za njim žaluje vdova s čvetero otroki. Našemu listu je bil prijatelj od njegovega početka in se je vedno pripravljaj, da tudi zanj kaj spiše. Bil je vernega katoliškega srca, zato upamo, da mu sedaj sveti večna luč.

Reki sedmerih modrijanov.

Γνώμαι τῶν ἑπτὰ σοφῶν. (Podaje p. L. H.)

(Dalje.)

IV. Pitakus iz Mitilene.

1. Težko je na vse strani vrlemu biti.
2. Nič ni zanesljivo.
3. Težavno je dobro spoznati.
4. Nič preveč (nobene reči nezmerno).
5. Ko je nekdo rekel, da mora iskati marljivega človeka, pravi: Če še tako iščeš, ne najdeš ga.
6. Pred vsem boj se Boga.
7. Vadi se v pobožnosti.
8. Spoštuj stariše.
9. Ne zamujaj starišem prikupovati se (ugajati).
10. Ne prepiraj se s stariši, če tudi prav govoriš.
11. Ko je bil poklican, naj razsodi med sinom in očetom, rekel je sinu: Če boš govoril krivičneje kakor oče, boš obsojen; če pa pravičneje, vreden si prav zato, da te obsodijo (ker sin ne sme tožiti očeta).
12. Razumnih mož dolžnost je, predno se zgodi nezgoda, previdno odvrniti, da se ne zgodi; hrabrih mož pa, kar se je zgodilo, prav obrniti.
13. Ko je nekdo vprašal, kaj je neznano, reče: Prihodnjost.
14. Kar hočeš delati, ne govori preje; zakaj če ti izpodleti, boš zasmehovan.
15. Ko je nekoč izgubil malenkost, reče: Polovica je več vredna mimo celote.
16. Bodi sluhoželjen (rad poslušaj).
17. Uči in uči se boljšega (kar je boljše).
18. Imej pravičnost, zvestobo, izkušnjo, spretnost, družbo, skrbljivost.
19. Vprašan, kaj je najbolje, odgovori: Sedanje najbolje opraviti. (Kar imaš storiti sedaj, stori dobro.)
20. Zanesljiva je zemlja, nezanesljiva stvar je morje.
21. Ne sprejemaj zlobne stvari.
22. Ne verjemi vsem.
23. Zmage se morajo dobiti brez krvi.
24. Sporočene stvari vrni pošteno.
25. Poroštvo, zraven pa sitnost. (Če si porok, boš imel sitnosti.)
26. Ne govori preaglo.
27. Na vprašanje, kaj je najugodnejše, odgovori: Čas.
28. O prijatelju ne govori slabo, pa še o sovražniku ne.
29. Nedelavnost je nadloga, nezmernost hudobija, neomikanost težava.
30. Ne bodi len.
31. Ko je Alkaja, morilca Hijevega, v roke dobil, izpustil ga je, čeravno je imel pravico kaznovati ga, rekoč: Odpuščanje je bolje nego maščevanje, zakaj ono je znamenje krotke narave, ta pa divjosti.

32. Ljubi trezno razumnost.
33. Prenesi, če si od bližnjega malo ponižan.
34. Ko mu je Kroisos denar ponujal, odgovori: Ne vsprejemem, zakaj imam že, kar sem želel, po dvojno, ker je brat umrl brez otrok.
35. Nesreče ne kolni, boječ se osvete. Sreče ne skrivaj, tudi ne, če si bogat, zaradi zavisti.
36. Pijancu naj bode dvojna kazen, če greši, da se ne upijanijo (drugi), kadar je veliko vina zrastlo.
37. Ne bodi sodnik prijateljev.
38. Vladanje kaže možá.
39. Z usodo (s silo) se niti bogovi ne borijo.
40. Vprašan od Kroisa, katera oblast je največja, rekel je: Pisane deske (table), kažoč na postavo.
41. Najbolj srečna država je tista država, kjer hudobni ne smejo vladati. (Cf. Solon 35.)
42. Najbolj slaven bi bil menda tisti vladar, ki pripravi podložnike, da se bojijo ne njega, marveč za njega.
43. Najboljša je hiša, katera nič nepotrebne ne potrebuje, in ji nič potrebnega ne primanjkuje.
44. Gledé na prijatelje bodi neomahljiv, gledé na sovražnike nepremenljiv.

V. Tales iz Mileta.

1. Najstarejše izmed bitij je Bog; brez začetka je (ne rojen).
2. Vprašan, kaj je Bog, pravi: Ono, ki niti začetka nima, niti konca.
3. Vprašan, če je Bogu prikrit človek, kadar kaj dela, reče: In kako, kadar misli? (Niti kadar kaj misli.)
4. Vprašan, kaj je težko, pravi: Samega sebe spoznati; vprašan, kaj je lahko, reče: drugemu svetovati.
5. Bridko je zavedati se (poznati) prihodnjosti.
6. Vprašan, kako daleč je laž od rešničnosti, pravi: Kolikor so oči od ušes.
7. Kakoršno hrano si dajal starišem, takošno dobivaj v starosti od otrok.
8. Vprašan, kdo je srečen? — Kdor je zdrav na telesu, in izobražen na duhu.
9. Najmodrejši je čas; on vse najde.
10. Najmočnejša je sila; ona vse obvlada.
11. Največji je prostor; on vse oklepa.
12. Najhitrejša je pamet; ona vse preleti.
13. Najlepši je svet; on je delo Boga (božje).
14. Ljubi omiko, gospodarstvo, umetnost, pobožnost.
15. Pridôbi si vrllost (krepost).
16. Skrbi za življenje.
17. Nikar ne obetaj vsakomur. — Ne bahaj se z ničemer.

18. Vprašan, kako bi najbolje in najpravičnejše živeli, pravi: Če ne delamo tega, kar gradimo nad mnogimi.

19. Poskušaj prijatelje.

20. Spominjaj se prijateljev navzočih in ne navzočih.

21. Vprašan, kako bi kdo nesrečo lože prenašal, pravi: Če gleda na sovražnike, ki se jim slabije godi.

22. Kdor delati ne more, ne ga zaničevati; zaradi teh je kazen božja nastavljena.

23. Zaradi treh rečij sem hvaležen usodi: Prvič, da sem rojen človek, ne žival; drugič, da sem mož, ne ženska; tretjič, da sem Helenec, ne barbar.

24. Ljubi bližnjega.

25. Nič ni razlike med smrtjo in življenjem. Ko je na to nekdo rekel: Zakaj pa ti ne umrješ? odgovori: Ker ni razločka.

26. Zdrži se hudobije.

27. Kar zaradi bližnjega sovražiš, ne stôri sam.

28. Priliko spoznaj.

29. Bodi sam sebi enak.

30. Ne lepšaj obraza, ampak v delovanju bodi lep.

31. Spoštovanja išči.

32. Mir ljubi.

33. Nikar ne podpihuj meščanov.

34. Bodi zadovoljen s potrebnimi rečmi.

35. Vprašan, kaj je najbolj občno, odgovori: Upanje, zakaj katerim nič ne ostane, tisti imajo upanje.

36. Srečnega imenuj vladarja, ki bo umrl v starosti naravno.

37. Vprašan, kaj je videl čemernege, odgovori: Starca samosilnika.

38. Mogotca (poveljnika) spoštuj.

39. Najbolj srečna je država, katera nima niti prebogatih državljanov, niti beračev.

40. Najboljša hiša je videti, kjer sme imeti gospodar največ prostega časa.

41. Ko ga je mati silila, naj se oženi, rekel je: Ni še čas. Pozneje, ko se je postaral, in ga je mati s prošnjami nadlegovala, odvrnil je: Ni več čas (za to).

42. Podpihovalca vrzi iz svoje hiše.

VI. Bias Prijenejec (iz Prijene).

O Bogu govori povsodi, da je.

2. Karkoli dobrega delaš, obrni na Boga.

3. Izprememba kraja ne izpremeni neumnosti.

4. Pomisli, in potem delaj.

5. Poslušaj mnogo, govôri malo.

6. Ko je nekoč jadralski brezbožnimi ljudmi in so oni bogove klicali na pomoč, ker je nevihta premetavala ladijo, rekel je: Molčite, da vas bogovi ne zapazijo, da tukaj jadrate.

7. Vprašan od brezbožnega človeka, kaj je pobožnost, omolkne. Ko pa ta vpraša po vzroku molčanja, pravi: Molčim, ker poprašuješ o stvarih, ki tebi ne pristojajo.

8. Ko je Hijej odhajal v Egipt in njega vprašal, s kakšnim delovanjem bi mu najbolj ugodil, pravi: Če si popotnico za starost pripraviš, namreč krepost, ki je očitno najboljša popotnica.

9. Za popotnico iz mladosti v starost vzemi si modrost; to je najstanovitejše bogastvo.

10. Ljubi previdnost in razumnost.

11. Pridobi si v mladosti dobrodelnost, v starosti modrost.

12. Ogleduj kakor v zrcalu svoja dejanja, da boš lepa olepšal, grda pa prikrl.

13. Vprašan, kaj bi bilo komu skozi življenje brez strahu, rekel je: Poštena zavest.

14. Drži se vrline (kreposti).

15. Ljudje so po večini hudobni.

16. Ljubi, kakor bi hotel biti sovražnik.

17. Ne bodi niti premehkodušen, niti pretrdodušen.

18. Dobri se dadó goljufati.

19. Vzemi, če si prepričal, ne pa, če si posilil.

20. Počasi prični, kar imaš delati; ko pa si pričel, delaj stanovitno.

21. Blažje (ugodnejše) je soditi med sovražniki nego med prijatelji; zakaj če med prijatelji kdo postane drugačen, tedaj je čisto sovražen; če pa med sovražniki postane drug, tedaj je prijatelj.

22. Nevrednega moža nikar ne hvali.

23. Dušna bolezen je, hrepeneti po nemogočih rečeh, ptujih nadlog pa ne spominjati se.

24. Močnemu postati, to je delo narave; moči pa govoriti, kar koristi domovini, to je last duše in razumnosti; lahki dohodki bogastva dohajajo mnogim tudi po sreči.

25. Ne govôri hitro; to kaže neumnost.

26. Vprašan, kaj je ljudem sladko, odgovori: Upanje.

27. Vprašan, kakega dejanja se človek veseli, odvrne: Če dobiček dela.

28. Ko je zagledal zavržen meč, pravi: Kdo je tebe izgubil, ali koga si ti pogubil?

29. Vprašan, kakšna smrt je huda, reče: Tista, ki je od postav prizadeta.

30. Vprašan, kaj je težavno, reče: Izpremembo na slabše veledušno prenašati.

31. Nesrečen je, kdor nesreče ne prenaša.

32. Če si ubožec, ne grajaj bogatinov, da ne boš veliko dolžan.

33. Brezumnosti ne sprejemaj pod streho.

34. Življenje meri tako, kakor bi imel živeti dolgo časa in pa malo časa.

35. Ko je imel obsoditi nekoga na smrt, razjokal se je; in ko nekdo reče: Iz kakega vzroka (zakaj vendar) obsojaš in pa jokaš ob jednom, odvrne: Zato, ker je treba dati naravi sočutje, postavi pa glas.

36. Najbolj slaven postane kralj, če je on prvi pokoren postavam domovine.

37. Najboljša hiša je tista, v kateri je gospodar domá tak sam iz sebe, kakoršen je zunaj dóma po postavi.

(Konec.)

